

2011

Beleef de Biesbosch

Afstudeerscriptie
Dennis van Hooren
9 juni 2011
Staatsbosbeheer

2011

Beleef de Biesbosch

Afstudeerscriptie 'Beleef de Biesbosch'

Student:

Dennis van Hooren

Opleiding:

Hogeschool Van Hall - Larenstein Velp
Bos & Natuurbeheer,
major Natuur & Landschapstechniek

Begeleidend docent:

Gunter Schwandt
Docent Bos & Natuurbeheer

Opdrachtgever:

Staatsbosbeheer regio Zuid

Extern begeleider:

Dick Elings
Boswachter VPR

Trefwoorden:

Biesbosch, recreatie, marktonderzoek

Voorwoord

Dit onderzoek is tot stand gekomen in het kader van het afstuderen van de major Natuur & Landschapstechniek. Onderdeel van de opleiding Bos & Natuurbeheer aan Hogeschool Van Hall - Larenstein.

Na diverse stages bij allerlei natuurinstanties ben ik voor mijn afstuderen op zoek gegaan naar een commercieel project. Tijdens een gastcollege van Wouter Helmer van ARK natuurontwikkeling, hoorde ik over het idee om van hoogspanningsmasten in de Biesbosch een kabelbaan te maken. Dit leek mij erg interessant en daardoor wilde ik over dit onderwerp graag afstuderen.

Tijdens het overleg met districtshoofd Mascha Brouwer van Staatsbosbeheer, kwam de wens naar voren te gaan kijken naar meerdere mogelijkheden om nieuwe geldstromen te genereren vanuit de recreatie in de Biesbosch.

Ik heb dit afstudeerproject bij Staatsbosbeheer als zeer prettig ervaren. Het heeft me een nieuwe kijk gegeven op de richting waarin het Nederlandse natuurbeheer zich gaat ontwikkelen de komende jaren. Graag blijf ik betrokken en op de hoogte bij de verdere ontwikkelingen die naar aanleiding van dit onderzoek zullen gaan plaatsvinden.

Graag wil ik alle medewerkers van Staatsbosbeheer op het kantoor in Werkendam bedanken voor hun ondersteuning en uitleg. In het bijzonder een woord van dank voor mijn begeleider, boswachter Dick Elings. Mijn begeleider vanuit Van Hall - Larenstein, Gunter Schwandt, wil ik eveneens bedanken voor zijn kritische noot.

Daarnaast ben ik een groot aantal vrienden dank verschuldigd. Zij hebben mij op veel manieren ondersteund. In willekeurige volgorde bedank ik Jan, Carrie, Simon, Lisa, Katja, Martijn en Louise

Dennis van Hooren
Werkendam
9 juni 2011

Abstract

After the Dutch government with Prime Minister Rutte announced that many cuts on many fields should be made, it was apparent that this would influence many government agencies. Similarly, the National Forest Service (Staatsbosbeheer) had to contribute as well. Staatsbosbeheer started looking for new revenue streams. Recreational use of the Staatsbosbeheer areas was never before used to generate revenue. This study explores various possibilities of generating new financial flows in recreation in the Biesbosch National Park. The recreational possibilities in the Biesbosch are less readily accessible and offer more opportunities for that reason. By creating crowd-pullers or public attractions new revenue can be realised.

The following principal question is used to come to a conclusion.

In what way can the Biesbosch National Park, in addition to existing facilities, realize proposed new crowd-pullers and public attractions on a sustainable and responsible way to generate new revenue for Staatsbosbeheer?

The crowd-pullers or attractions that this study addresses are:

- A watchtower
- 'Rondje Noordwaard' bicycle & car route
- A cable car
- Wildlife viewing forest
- Holiday homes
- Business meetings in nature

These project ideas are compared and weighted according to various criteria. Besides looking at the needs of the users of the recreational area, there will also be looked at other recreational businesses in the vicinity.

By using reference attractions in other areas expectations on crowd numbers, projected costs and projected revenues can be deduced to see if a project is feasible and profitable.

During research it can be established that some project ideas quickly raise objections or have disappointing expected crowd numbers. These project ideas expire after a mid-term evaluation. Other project ideas prove more successful and fulfil an existing market demand. These are further elaborated.

Placing a watchtower appears by far the best method to start generating new financial flows. Although the investment is large, it is expected that the investment repays itself within five years. After that it will generate sufficient profit to contribute to the loss of government funding.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Abstract	7
Inhoudsopgave	8
1 Inleiding	11
1.1 Aanleiding & probleemanalyse	11
1.2 Onderzoeksvraag.....	11
1.3 Begrenzing & randvoorwaarden	12
1.4 Methodiek & stappenplan.....	12
1.5 Leeswijzer	14
2 Methode.....	15
2.1 Bestaande recreatie	15
2.1.1 Bepaling wensen leefstijl-, doel- en motiefgroepen	15
2.1.2 Vraag.....	17
2.2 Projectideeën	17
2.2.1 Bepalen publieksaantallen	17
2.2.2 Bepalen Leefstijl-, Doel- en Motiefgroepen	17
2.2.3 Mogelijke locaties.....	17
2.2.4 Bepaling natuurwaarden.....	17
2.2.5 Maatschappelijke verantwoording.....	17
2.2.6 Bepaling landschapsbeleving.....	18
2.2.7 Verwachte kosten en baten	18
2.2.8 Tussentijdse evaluatie	18
2.2.9 Waardering.....	18

3	Resultaten.....	19
3.1	Bestaande recreatie in de Biesbosch	19
3.1.1	Indeling leefstijlen, doel- en motiefgroepen.....	20
3.1.2	Marktvraag	20
3.2	Projectidee ‘De Uitkijktoren’	21
3.3	Projectidee ‘Rondje Noordwaard’	27
3.4	Projectidee ‘De Kabelbaan’	34
3.5	Projectidee ‘Het Faunabos’	37
3.6	Projectidee ‘De Vakantiehuizen’	42
3.7	Projectidee ‘Vergaderen in de Natuur’	48
4	Conclusie	53
4.1.1	De projectideeën	53
4.1.2	Beantwoording van de marktvraag.....	54
4.1.3	Het beste projectidee	54
5	Aanbevelingen.....	55
6	Afbeeldingen & tabellen.....	57
7	Bibliografie.....	59
8	Bijlagen	61

1 Inleiding

Dit rapport bevat het resultaat van een onderzoek dat in het kader van het afstuderen van studierichting Natuur & Landschapstechniek is uitgevoerd bij Staatsbosbeheer, district Beneden Rivieren. De opdracht omvat het analyseren van de mogelijkheden om in de Biesbosch nieuwe geldstromen te genereren uit recreatie.

1.1 Aanleiding & probleemanalyse

Met ingang van het regeerakkoord van kabinet Rutte 1 in 2010 wordt de komende jaren veel bezuinigd. Zo ook bij Staatsbosbeheer, welke als semioverheid afhankelijk is van overheidssteun. De overheidssteun voor Staatsbosbeheer wordt gehalveerd van 80 miljoen euro naar 40 miljoen euro in 2015¹.

Door de bezuinigingen ziet Staatsbosbeheer zich genoodzaakt uit te kijken naar mogelijkheden om zelf intensiever gelden te genereren. Dit gebeurt op alle vlakken van de bedrijfsvoering. Zo ook op het vlak van de recreatie. De gebieden van Staatsbosbeheer worden jaarlijks door vele recreanten bezocht, echter wordt dit door Staatsbosbeheer te weinig financieel benut. Staatsbosbeheer beheert veel gebieden waar op veel manieren gerecreëerd kan worden, in vergelijking is het in de Biesbosch minder gemakkelijk recreëren. De kern van de Biesbosch is alleen toegankelijk met kano's en bootjes.

Bijkomend probleem vormt de Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer (1997). Deze wet stelt dat Staatsbosbeheer, onder voorwaarden, andere werkzaamheden mag ontplooien buiten het beheer, in stand houden en ontwikkelen van natuur en verwante waarden². Echter is het de plicht van Staatsbosbeheer eventuele opbrengsten terug in de staatskas te storten, waardoor het exploitatieresultaat op € 0,- uitkomt³. Hierdoor kan Staatsbosbeheer nauwelijks eigen geldstromen genereren die ten goede komen aan de taken zoals die zijn gesteld in de wet, zonder dat dit ter discussie komt te staan in de Tweede Kamer. Het is in feite nodig om deze wet (ten dele) aan te passen, zodat Staatsbosbeheer baat krijgt bij het genereren van eigen inkomsten. Zo is Staatsbosbeheer in mindere mate afhankelijk van de bijdrage en beter in staat door (toekomstige) bezuinigingen heen te komen.

Los van de vraag of het ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie, akkoord gaat met verdere verzelfstandiging en of er een aanpassing op de wet komt, gaat dit onderzoek in op de mogelijke geldstromen uit de recreatie.

1.2 Onderzoeksvraag

De hoofdvraag luidt als volgt:

Op welke wijze kunnen in het Nationaal Park De Biesbosch, naast al bestaande voorzieningen, genoemde nieuwe publiekstrekkingen of attracties worden gerealiseerd, die op een duurzame en verantwoorde manier nieuwe inkomsten genereren voor Staatsbosbeheer?

Deze hoofdvraag bevat verschillende aspecten die verder zijn uitgewerkt in een stappenplan.

¹ (Anonymus2, 2010)

² (Aartsen, 1997)

³ (Vries, 2010)

1.3 Begrenzing & randvoorwaarden

De ruimtelijke begrenzing van de opdracht wordt bepaald door de eigendomsgrens van het Nationaal Park De Biesbosch en de Noordwaard (Bijlage 1; Kaart Nationaal Park de Biesbosch).

Het onderzoek zal zich richten op zes projectideeën die bij aanvang van de projectperiode zijn geformuleerd. De projectideeën zijn onder te verdelen over 3 segmenten:

Dagrecreatie:

- Uitkijktoren
- Rondje Noordwaard
- Kabelbaan
- Faunabos

Verblijfsrecreatie:

- Vakantiehuizen

Verhuur:

- Vergaderruimten in de natuur

Voor deze zes projectideeën zal worden onderzocht of er vraag is naar een dergelijke voorziening en welke mogelijkheden er daarvoor zijn in de Biesbosch.

Huidige bezoekersaantallen (op deelgebiedsniveau) zijn niet altijd duidelijk uit eerder uitgevoerd onderzoek te halen. Wanneer dit niet hieruit valt op te maken zal hiervan een inschatting worden gemaakt in combinatie van zelf uitgevoerde tellingen bij referentie attracties en/of pilots.

Bij het onderzoek naar de impact op de natuurwaarden zullen deze natuurwaarden worden geformuleerd aan de hand van termen als; rust, leefgebied en voorkomen. Hier zal niet dieper op ingegaan worden in dit onderzoek.

Het is onmogelijk om nauwkeurig in te schatten wat de kosten zijn van de realisatie en exploitatie zonder exact te weten welke materialen worden gebruikt, wat de aanlegkosten kunnen zijn en wat de kosten van onderhoud kunnen bedragen. Hierdoor worden er enkel inschattingen gemaakt. Dit plan moet worden gezien als een verkenning van de mogelijkheden en onmogelijkheden en gaat niet in op de constructie van de eventueel te realiseren objecten. Wel kunnen hier adviezen over gegeven worden.

1.4 Methodiek & stappenplan

Bestaande onderzoeksresultaten op het gebied van recreatie in het Nationaal Park De Biesbosch worden bekeken om een beschrijving te kunnen geven van de huidig aanwezige recreatievoorzieningen. Dit omvat het beleidsplan 'Ondergedompeld in de Biesbosch' (Hooff, 2008), maar ook uitbreidingen hierop. Er wordt ook gekeken naar de wensen van de verschillende leefstijl-, doel- en motiefgroepen, die het gebied op hun eigen manier beleven (met behulp van de monitor vrije tijd en toerisme, www.monitorvrijetijdentoeerisme.nl).

Aan de hand van de wensen van de verschillende groepen wordt gekeken op welke vlakken er nog vraag is naar een bepaald type beleving of recreatie.

Door vergelijkingen te maken tussen andere nationale parken, Floriade 2012 en referentiegebieden in binnen- en buitenland kunnen uitbreidingen van de voorzieningen worden gevonden om te voldoen aan de vraag.

Door één voor één de verschillende projectideeën te beschrijven en te analyseren wordt gekeken of deze ideeën voldoen aan de vraag. In de beschrijving zal ook worden opgenomen hoe hieruit nieuwe geldstromen kunnen worden ontwikkeld.

Door middel van onderzoek naar de huidige bezoekersaantallen per deelgebied en het uitvoeren van onderzoek aan referentie attracties of het uitvoeren van pilots en tellingen wordt een inschatting gemaakt van de te verwachten publieksaantallen en recreatiedruk. Hierbij wordt rekening gehouden met de wensen van de verschillende leefstijl-, doel- en motiefgroepen.

Door onderzoek te doen naar de werkzaamheden die benodigd zijn voor de realisatie van deze projecten en voorstellen te doen voor de mogelijke locaties, kan worden bepaald in hoeverre dit afbreuk doet aan de natuurwaarden tijdens de realisatie. Aan de hand van de te verwachten recreatiedruk en aan de hand van geluiden die inherent zijn aan de attractie, is te bepalen hoeveel afbreuk de attractie doet aan de natuurwaarden wanneer deze geëxploiteerd wordt.

Om de impact op de landschapsbeleving te kunnen bepalen, zal worden gekeken naar de locatie, vorm en omvang van de attracties. Daarnaast wordt er gekeken hoe een attractie maatschappelijk verantwoord kan worden gerealiseerd, door bij te dragen aan maatschappelijke doelen. Hierbij kan worden gedacht aan het uitschrijven van een besloten prijsvraag aan kunstenaars of architecten die bij het ontwerp denken aan het gebruik van duurzame materialen om zo het milieu te sparen.

Er wordt een inschatting gemaakt van de te verwachten kosten van de realisatie. Ook wordt er gekeken of er wellicht andere partijen zijn die mee willen betalen aan deze projecten.

Daarnaast zal het benodigd onderhoud, wanneer de attractie operationeel is, worden gewaardeerd op verwachte kosten per jaar.

Door de attractie te vergelijken met referentie attracties kan een prijsbepaling worden geformuleerd per eenheid. Door dit te vermenigvuldigen met de te verwachten publieksaantallen word een inschatting gemaakt van de inkomsten.

Daarnaast zal een inschatting worden gemaakt van de tijd die nodig is om investeringen af te schrijven. Dit is nodig om te achterhalen hoeveel tijd er nodig is om de investeringen met de opbrengsten te compenseren.

Door de verschillende resultaten van de deelprojecten te vergelijken komt de attractie of publiekstrekker die de beste mogelijkheden biedt en het best haalbaar is naar voren. Mogelijk zijn er ook combinaties mogelijk die elkaar versterken.

Dit deelproject, of een combinatie van deelprojecten, zal dan door middel van referentiebeelden en kaarten verder in beeld worden gebracht.

Voor bovenstaande methodiek wordt onderstaand stappenplan gebruikt.

Situatie nu

- Huidig aanwezige recreatie
- Wensen leefstijl-, doel- en motiefgroepen
- Marktvraag naar beleving of recreatie

Projectidee Uitkijktoren

- Beschrijving projectidee
- Te verwachten publieksaantallen
- Leefstijl-, doel-, motiefgroep
- Mogelijke locaties
- Bepaling natuurwaarden
- Bepaling landschapsbeleving
- Maatschappelijke verantwoording
- Verwachte kosten realisatie
- Verwachte kosten exploitatie
- Verwachte inkomsten exploitatie
- (Tussentijdse evaluatie)
- Waardering

Projectidee Rondje Noordwaard

(zie deelstappen Projectidee Uitkijktoren)

Projectidee Kabelbaan

(zie deelstappen Projectidee Uitkijktoren)

Projectidee Faunabos

(zie deelstappen Projectidee Uitkijktoren)

Projectidee Vakantiehuizen

(zie deelstappen Projectidee Uitkijktoren)

Projectidee Vergaderruimten in de natuur

(zie deelstappen Projectidee Uitkijktoren)

Eindbeeld

- Bepaling beste projectideeën
- Verbeelding situatie na realisatie

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 omvat de inleiding die wordt gevolgd door de methode, deze wordt in hoofdstuk 2 beschreven. In dit hoofdstuk wordt de methodiek voor de stappen in bovenstaand stappenplan beschreven. Hoofdstuk 3 omvat de resultaten van het gevoerde onderzoek met antwoorden op de deelstappen. Dit gebeurt per projectidee afzonderlijk, waarbij de volgorde van de deelstappen kan variëren. Wanneer nodig is het kopje 'Tussentijdse evaluatie' opgenomen. In hoofdstuk 4 volgt de conclusie van de resultaten waarin het beste projectidee naar voren wordt gehaald en verder wordt uitgewerkt om de situatie weer te geven. In hoofdstuk 5 wordt ten slotte een aanbeveling gegeven voor mogelijk verder onderzoek.

2 Methode

Dit hoofdstuk omvat de methode van het te voeren onderzoek om te komen tot antwoorden op de deeltappen.

2.1 Bestaande recreatie

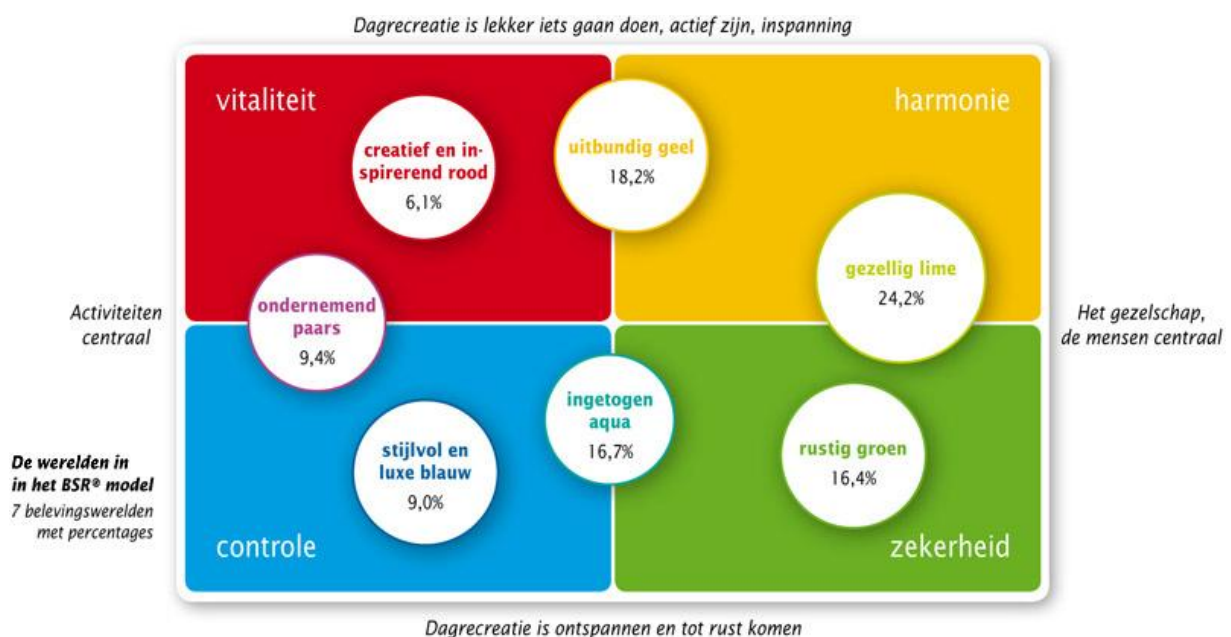
In en rondom het Nationaal Park De Biesbosch zijn al veel recreatieve voorzieningen te vinden welke zijn omschreven in het Beleidsplan Recreatie en Toerisme voor de Biesbosch Regio, 'Ondergedompeld in de Biesbosch' (Hooff, 2008). Aan de hand van dit beleidsplan en eigen inventarisaties van folders en internet zal een beschrijving worden gegeven van de bestaande recreatieve voorzieningen.

2.1.1 Bepaling wensen leefstijl-, doel- en motiefgroepen

In het beleidsplan zijn doel- en motiefgroepen opgenomen om de gebruikers in kaart te kunnen brengen. Dit is echter niet voldoende aangezien mensen van een bepaalde doelgroep met verschillende motieven naar een gebied toe gaan. De gebruikte indeling van motiefgroepen is daarom niet voldoende om een beeld te krijgen van de wensen per recreant. Motieven ontstaan uit een leefstijl of belevingswereld waar recreanten toe behoren en zijn daarnaast afhankelijk van de doelgroep. Daarom is het nodig hier een aparte indeling voor te maken. Zo ontstaat een beter beeld van de gebruikers van de huidige voorzieningen. Hieronder volgt een uiteenzetting van de indeling naar leefstijl-, doel- en motiefgroep.

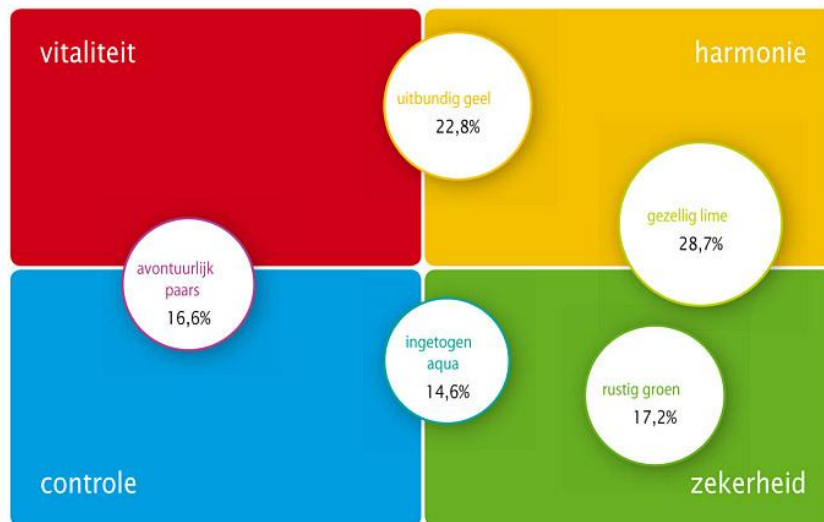
Leefstijlen of belevingswerelden⁴

Om de leefstijlen in kaart te brengen wordt het Gastvrij Nederland model gebruikt. In dit model worden de leefstijlen belevingswerelden genoemd. Het Gastvrij Nederland model is gebaseerd op het BSR model, maar verdeeld de 4 werelden (vitaliteit, harmonie, zekerheid en controle) over 7 belevingswerelden voor dagrecreatie (Figuur 1). Voor verblijfsrecreatie worden de 4 werelden verdeeld over 5 belevingswerelden (Figuur 2).

Figuur 1: Gastvrij Nederland model voor dagrecreatie (Anonymus2, 2011)

⁴ (Anonymus2, 2011)

Figuur 2: Gastvrij Nederland model voor verblijfsrecreatie (Anonymus2, 2011)

In Bijlage 2; Beschrijving belevingswerelden of leefstijlgroepen, is een beschrijving van de verschillende belevingswerelden opgenomen.

Doelgroepen⁵

De doelgroepen in dit onderzoek volgen de doelgroepen zoals die geformuleerd zijn in de rapportage 'Overnachten in de Biesbosch' als onderdeel van het STEP onderzoek naar nieuwe vormen van recreatie. De doelgroepen als volgt ingedeeld:

1. Gezinnen met jonge kinderen (kinderen van 0 tot 12 jaar)
2. Gezinnen met oudere kinderen (kinderen van 13 tot 18 jaar)
3. Yuppen
4. Dinks
5. Senioren 55-plus en 65-plus
6. Groepen particulier en zakelijk

In Bijlage 3, Beschrijving doelgroepen, is een beschrijving van de verschillende doelgroepen opgenomen.

Motiefgroepen⁶

De motiefgroepen in dit onderzoek zijn overgenomen uit het beleidsplan 'Ondergedompeld in de Biesbosch'. Een belangrijk verschil is dat de motiefgroepen in dit onderzoek niet gebruikt worden om bezoekersgroepen mee aan te duiden. Dit gebeurt aan de hand van de leefstijlgroepen. De 5 hoofdmotiefgroepen zijn:

1. De gezelligen
2. De rustzoekers
3. De geïnteresseerden
4. De natuurvorsers
5. De uitdagingzoekers

⁵ (Zwart, 2011)

⁶ (Hooff, 2008)

Een beschrijving van deze motiefgroepen is in Bijlage 4; Beschrijving motiefgroepen, opgenomen.

Door de leefstijl-, doel- en motiefgroepen aan elkaar te verbinden en te kijken van welke voorzieningen deze recreanten gebruik maken, ontstaat een compleet beeld van de recreatieve gebruikers van de Biesbosch.

2.1.2 Vraag

Door de leefstijl-, doel- en motiefgroepen en referentiegebieden te vergelijken met het huidige aanbod worden de hiaten zichtbaar. Zo wordt duidelijk welke recreatievraag de recreant nog heeft.

2.2 Projectideeën

Er zijn 6 verschillende projectideeën die allemaal dezelfde stappen doorlopen. In de volgende paragrafen worden de gebruikte methoden voor deze stappen uitgelegd. Tijdens het onderzoek kan een andere volgorde worden gehanteerd. Daarnaast kan al vrij snel blijken dat het projectidee om welke reden dan ook onhaalbaar is. In dat geval zal dat worden omschreven in een apart paragraafje 'Tussentijdse evaluatie'. Verdere paragrafen komen dan te vervallen.

2.2.1 Bepalen publieksaantallen

Publieksaantallen worden op verschillende manieren bepaald. Dit kan door tellingen te verrichten bij referentie attracties, getallen te gebruiken van vergelijkbare voorzieningen of inschattingen te maken op basis van de gebruikersgroepen. Door de gegevens te verrekenen tot aantallen per jaar kan een inschatting worden gemaakt van het aantal bezoekers of gebruikers.

2.2.2 Bepalen Leefstijl-, Doel- en Motiefgroepen

Door te bekijken welke leefstijl-, doel- en motiefgroepen interesse zouden kunnen hebben in een projectidee ontstaat een beeld van de potentiële bezoekers. Wanneer dit aanbod een match vindt met de daadwerkelijke marktvraag in de Biesbosch, is er sprake van ruimte in de markt dat (gedeeltelijk) kan worden gedicht door middel van dit projectidee. Het recreatieve aanbod wordt zodoende verbeterd.

2.2.3 Mogelijke locaties

Aan de hand van de verschillende projectideeën komen al direct potentiële locatiemogelijkheden naar voren. Het heeft weinig zin om een uitkijktoren op een ontoegankelijke plek neer te zetten. Het is goedkoper om bestaande bebouwing als vergaderruimte of vakantiewoning te gaan gebruiken.

2.2.4 Bepaling natuurwaarden

Het aantal gebruikers of bezoekers en de locatie van een voorziening kunnen van invloed zijn op de omliggende natuurwaarden. Hierbij wordt gedacht aan waarden als rust, voorkomen van soorten en leefgebieden. De mate van verstoring wordt uitgedrukt in een waardering.

2.2.5 Maatschappelijke verantwoording

Afhankelijk van het projectidee kan een voorziening op verschillende manieren maatschappelijk verantwoord worden ingepast. Dit kan bijvoorbeeld door te kiezen voor duurzame bouwmaterialen en/of gebruikmaking van duurzame energie. Daarnaast kan er worden gedacht aan inpassing in het landschap door middel van het ontwerp. Mooi ontworpen, kunstzinnige, objecten zullen minder snel problemen veroorzaken op het gebied van landschapsbeleving dan grote lelijke objecten die slecht zijn ingepast in het landschap.

2.2.6 Bepaling landschapsbeleving

De vorm en uitvoering van een voorziening kan invloed hebben op de beleving van het landschap er omheen. Wanneer men over de Biesbosch uitkijkt, ziet men vrijwel altijd de Amercentrale. Om meer van dit soort ‘vervuiling’ tegen te gaan wordt de aard van de projectideeën bekeken en een uitspraak gedaan over de mate van invloed op de landschapsbeleving.

2.2.7 Verwachte kosten en baten

Dit onderdeel wordt verdeeld in vier aparte onderdelen. In het onderdeel ‘Verwachte kosten realisatie’ wordt aan de hand van een literatuurstudie aan referentie attracties of voorzieningen getracht te achterhalen hoe hoog de te verwachten kosten zijn om het betreffende projectidee te realiseren. Het onderdeel ‘Verwachte kosten exploitatie’ gaat op de eventuele loon- en elektriciteitskosten die te verwachten zijn wanneer een attractie of voorziening operationeel is.

De vraagprijs voor het gebruik of de huur van de voorziening wordt bepaald in het onderdeel ‘Prijstelling’, aan de hand van de te verwachten kosten. Door de te verwachten publieksaantallen vervolgens te vermenigvuldigen met de prijs worden de verwachte inkomsten exploitatie bepaald.

2.2.8 Tussentijdse evaluatie

Door een projectidee te evalueren op basis van tussentijdse resultaten, kan al vroegtijdig worden gesignaleerd wanneer een project onhaalbaar blijkt. Dit kan op basis van alle bovenstaande bepalingen. Wanneer het projectidee niet haalbaar blijkt komt verder onderzoek naar het betreffende projectidee te vervallen.

2.2.9 Waardering

Aan het eind wordt de waardering voor het projectidee samengevat door middel van waarden per criteria. De criteria omvatten:

- geschiktheid locatie,
- beantwoording marktvraag,
- effect op natuurwaarden,
- effect op landschapsbeleving,
- maatschappelijke verantwoording en
- kosten – baten verhouding.

Waardering vindt plaats door de criteria te waarderen met:

- ++ (Zeer Goed)
- + (Goed)
- +/- (Gemiddeld)
- - (Slecht)
- -- (Zeer slecht)

Daarnaast kan ook N.O. (niet onderzocht) voorkomen, wanneer het betreffende projectidee hiervoor niet is onderzocht.

3 Resultaten

Dit hoofdstuk omvat de resultaten van het gevoerde onderzoek en de daarbij behorende antwoorden op de deelstappen.

3.1 Bestaande recreatie in de Biesbosch

Het Beleidsplan 'Ondergedompeld in de Biesbosch'⁷ gebruikt vier dimensies van de toeristisch recreatieve sector: 'Verblijf, Vermaak, Verkeer en Vervoer'. Dit gaat in op de totalen aan recreatieve voorzieningen. Voor dit onderzoek is van belang om inzicht te krijgen in de locatie van deze voorzieningen. In bijlage 5; Recreatiebedrijven rondom N.P. de Biesbosch, is hiervan een kaartweergave opgenomen, deze hanteert eveneens de vier dimensies. De VVV kantoren, parkeerplaatsen en veerponten zijn apart opgenomen in deze kaart, aangezien deze niet zijn in te delen aan de hand van de dimensies. Jachthavens komen in twee dimensies voor, zowel bij verblijf als vervoer, omdat mensen met een eigen boot of jacht zowel kunnen verblijven op hun boot, maar net zo goed een dagtocht kunnen maken. In de kaart zijn de jachthavens ingedeeld in de dimensie vervoer.

In onderstaande tabel 1 zijn de dimensies uiteen gezet in verschillende categorieën.

Dimensie	Categorieën	Dimensie	Categorieën
Verblijf	B&B Bungalowpark Camping Hotel Hut voor overnachting Jachthaven Paalkamperen Vakantiewoning	Vermaak	Bezoekerscentrum of -museum Dagrecreatie Kinderboerderij Manege Museum Outdoor Observatorium Speelbos/-tuin Surfcentrum Uitzichtplek/ (vogel)kijkhut
Dimensie	Categorieën	Dimensie	Categorieën
Vervoer	Botenverhuur Jachthaven Rondvaart Voetveer	Verkeer	Horeca Picknickplaats

Tabel 1: Recreatie categorieën binnen de toeristisch recreatieve dimensies

Opvallend is de hoge dichtheid aan verblijfsaccommodaties aan de zuidkant van de Biesbosch. Naast jachthavens in Drimmelen gaat het hier vooral om campings. In het nationaal park zijn ook allerlei verblijfsaccommodaties te vinden, maar hier gaat het om mini-campings, paalkamperen en enkele oude griendketen die kunnen worden gebruikt voor de overnachting. Van de griendketen wordt er momenteel slechts één uitgebaat met commerciële doeleinden.

Het valt op dat categorieën uit de dimensie vermaak vaak bij elkaar in de buurt liggen. Vooral de dichtheid rondom Drimmelen, Geertruidenberg, Raamsdonksveer en Hank valt op. Andere plekken in deze dimensie zijn overwegend vogelkijkhutten en uitzichtplekken. In deze dimensie zijn overigens

⁷ (Hooff, 2008)

musea e.d. die in Dordrecht zijn gelegen en qua thema niets met de Biesbosch te maken hebben buiten beschouwing gelaten om te voorkomen dat het overzicht verloren gaat.

In de dimensie vervoer zijn uiteenlopende zaken te vinden. Rondvaartbedrijven of botenverhuur zijn vooral gelegen in of nabij de kernen van Drimmelen, Lage Zwaluwe en Geertruidenberg. Daarnaast zijn er nog wat kleinere concentraties in het buitengebied van Hank en bij de Kop van 't Land. Jachthavens liggen rondom de gehele Biesbosch.

Verder zijn er in de dimensie 'verteer' verschillende horecazaken en picknickplekken te vinden. Deze zijn duidelijk op verschillende plekken gelegen. De picknickplekken bevinden zich hoofdzakelijk in het buitengebied terwijl de horecazaken eerder te vinden zijn in de kernen.

3.1.1 Indeling leefstijlen, doel- en motiefgroepen

Om een overzicht te krijgen van de gebruikersgroepen die gebruik maken van de bestaande recreatieve voorzieningen zijn deze ingedeeld naar leefstijl-, doel- en motiefgroepen. Het aantal leefstijlen per bedrijfscategorie geeft aan hoe groot de doelgroep van de bedrijfscategorie is. Een overzicht hiervan is opgenomen in bijlage 6; Overzicht aantallen leefstijlen per bedrijfscategorie. Hieruit blijkt op welke vraag dit aanbod (de bedrijfscategorieën) een antwoord biedt. Het geeft nog geen zicht op de overblijvende recreatieve vraag.

3.1.2 Marktvraag

De overblijvende recreatieve vraag kan inzichtelijk worden gemaakt door de wensen van de leefstijlen in een overzicht te zetten. In tabel 2 is weergegeven welke overblijvende vraag nog aanwezig is in de Biesbosch.

Wens	Leefstijlen	Aanbod ++/+/--	Overblijvende recreatieve vraag
Sportieve activiteiten; wandelen & fietsen	Ingetogen aqua, Gezellig lime, Uitbundig geel, etc.	-	De voorzieningen zijn beperkt en er zijn nog mogelijkheden voor uitbreiding
Kunst & cultuur	Ingetogen aqua, Creatief & inspirerend rood	--	Buiten het gebied zijn wel musea te vinden, maar binnen het gebied is nog ruimte voor kunst & cultuur
Ontdekken & beleven van nieuwe dingen	Ondernemend paars	+	Het gebied is al redelijk vanaf het water te beleven, echter kan er nog uitbreiding gevonden worden door andere manieren van recreëren toe te voegen
Stijl, luxe & klasse	Stijlvol & luxe blauw	+	Rondom de Biesbosch zijn verschillende horeca zaken te vinden die zich richten op deze wens, echter kan hier nog uitbreiding worden gezocht in de vorm van luxe VIP arrangementen
Wilderniservaringen verblijf	Avontuurlijk paars	+	In de Biesbosch zijn al verschillende mogelijkheden om te overnachten in griendketen of trekkershutten e.d. Hier is echter nog uitbreiding op mogelijk
Grote campings en bungalowparken met veel voorzieningen	Uitbundig geel	++	Er is voldoende aanbod om te voorzien in deze wens
Kleine campings of vakantiehuizen met veel privacy	Ingetogen aqua, Rustig groen	-	Er zijn in de Biesbosch verschillende mini-campings of paalkampeerplekken te vinden, echter niet veel vakantiehuizen met veel privacy.

Tabel 2: Vergelijking vraag & aanbod

3.2 Projectidee 'De Uitkijktoren'

Het plaatsen van een uitkijktoren zorgt ervoor dat het gebied op een andere manier beleefd kan worden. De Biesbosch is lastig vanaf de wal te beleven aangezien het alleen toegankelijk is met de boot. Het gebied is ontzettend interessant om van bovenaf te bekijken, maar dat is tot op heden niet mogelijk. In de toekomst, na de ontpoldering van de Noordwaard, is het naar verwachting ook mogelijk om met de fiets en de auto dit deelgebied te beleven. Dit is echter alleen het geval in de Noordwaard en niet voor het getijdengebied van de Biesbosch. Door een toren te plaatsen van ongeveer 40 meter hoog (zoals de Bostoren op landgoed Schovenhorst in Putten), komt er een nieuwe mogelijkheid het gebied te beleven en te begrijpen hoe de Biesbosch functioneert in het rivier- en deltasysteem. Dit laatste als aanvulling op de maquette die tentoongesteld is in het Biesboschmuseum.

Een nieuwe geldstroom komt voort uit het heffen van entree om toegang te krijgen tot de uitkijktoren. Dit kan mogelijk door entreekaartjes te kopen bij het bezoekerscentrum of eventueel ook op andere locaties als het Biesboschmuseum of de VVV-kantoren. Door entreepoortjes met kaartlezers te plaatsen in de toren kunnen recreanten zelf entree verschaffen met een entreekaartje.

Mogelijke locaties

Een uitkijktoren moet op een voor bezoekers makkelijk toegankelijke plek komen te staan, maar wel voldoende zicht geven over het gebied. Op landgoed Schovenhorst kijk je boven de bomen uit, in de Biesbosch zie je de kreken van de altijd veranderende delta. Waar je in Putten over de Veluwe tot aan de windmolens op de IJsselmeerdijk (38,7 km) of de TV-toren in Hilversum (31,7 km) kunt kijken, kan je in de Biesbosch zien hoe de rivieren door het land bij elkaar komen en naar zee stromen. Op 40 meter hoogte kan bij goed weer bijna 40 km ver gekeken worden, waardoor er een unieke kijk ontstaat over het landschap. Binnen een straal van 10 km is de gehele Biesbosch te zien, zodat ook bij minder gunstig weer eveneens genoeg te beleven is (Figuur 3)

In verband met de toestroom aan recreanten en de verkoop van entreebewijzen is het verstandig de toren te bouwen in de buurt (op loopafstand) van een bezoekerscentrum of het Biesboschmuseum. De

Figuur 3: Uitkijktoren bij het Biesboschmuseum met uitzichtcirkels van 1, 2¹/₂, 5 en 10 km doorsnee

Biesboschcentra in Dordrecht of Drimmelen zijn het minst geschikt. Zowel in Dordrecht als in Drimmelen kan er slechts aan een kant over de Biesbosch worden uitgekeken. In Dordrecht kijk je bovendien meer over de stad uit en in Drimmelen moet je eerst over de rivier de Amer heen kijken. Hierdoor wordt het uitzicht minder interessant. Het Biesboschmuseum aan de Hilweg in Werkendam heeft echter een zeer geschikte locatie, in het bijzonder door de informatieve waarde van het museum, het huidige gebruik en de parkeergelegenheden. Daarnaast versterkt de toestroom van recreanten naar deze recreatiepoort, waardoor

andere delen van het gebied worden ontlast. Na de ontpoldering van de Noordwaard komt het museum op een eiland te liggen midden tussen de kreken. Hier kan bovendien ook gebruik worden gemaakt van een uitzichtheuvel aan de rand van de Petrusplaat, dit is weliswaar acht minuten lopen vanaf het museum, maar wanneer een uitzichttoren hierop gebouwd zou worden hoeft de constructie in verhouding minder hoog te worden (Figuur 4). De uitzichtheuvel is ongeveer 8 meter hoog, waardoor de constructie slechts 32 meter hoog hoeft te worden om op 40 meter hoogte uit te komen. Vanuit deze plek kijkt men aan de west- en zuidkant uit over het nationaal park en het Hollandsch Diep, richting het oosten kijkt men over de nieuw ingerichte Noordwaard en het achterliggende rivierenland. Ten noorden vindt men het Groene Hart en de Randstad. Een andere geschikte locatie zou bij het nog te realiseren bezoekerscentrum in de Noordwaard, bij de kern van Werkendam, kunnen zijn. Wanneer deze locatie is gerealiseerd zullen er ook goede parkeermogelijkheden bij komen en men kan van hieruit eveneens goed uitkijken over het rivierenland. Deze locatie biedt echter een minder goed beeld van het nationaal park met de kreken en de getijdenbewegingen. Bovendien is de realisatie van dit bezoekerscentrum nog in de plan fase.

Kortom er zijn 4 mogelijke locaties denkbaar die wat betreft het zicht, in deze volgorde, de beste mogelijkheden hebben;

1. Biesboschmuseum, Werkendam (Lijnoorden)
2. Toekomstig Bezoekerscentrum, Werkendam
3. Biesbosch centrum, Dordrecht
4. Biesbosch centrum, Drimmelen

Verwachte publieksaantallen

In de eerste vijf maanden van de opening van de Bostoren in Putten kwamen er 25.000 bezoekers⁸. Aan de hand van het uitgevoerde marktonderzoek voor de Bostoren is de verwachting dat dit aantal kan oplopen tot 70.000 bezoekers per jaar⁹. De Bostoren is alleen toegankelijk op zondagen in de periode van 1 april t/m 31 oktober.

Wanneer de uitkijktoren inderdaad bij het Biesboschmuseum komt te staan, kunnen de bezoekersaantallen van het museum worden gebruikt om meer inzicht te krijgen over het aantal te verwachten bezoekers. Het Biesboschmuseum is in de periode 1995-2007 gemiddeld 33.256 keer per jaar bezocht¹⁰. Uit het marktonderzoek blijkt dat ongeveer 30% van de bezoekers aan landgoed Schovenhorst afziet van een beklimming van de Bostoren (Berkers, 2003). Ze zien af van beklimming om verschillende redenen (hoogtevrees, te oud/ te slecht ter been, inbreuk op de natuur, etc.) Wanneer we ervan uitgaan dat dit percentage ook geldt voor een toren in de Biesbosch zou het verwachte aantal bezoekers van het museum dat ook de toren bezoekt uitkomen op 23.278 bezoekers.

Figuur 4: Trucage foto; Bostoren op uitkijkheuvel Lijnoorden

⁸ (Siderius, 2009)

⁹ (Berkers, 2003)

¹⁰ (NRIT Onderzoek, 2009)

De uitkijktoren zal echter niet alleen door museumbezoekers worden bezocht. Er zullen ook mensen op af komen die niet geïnteresseerd zijn in het brengen van een bezoek aan het Biesboschmuseum. Het is aan de hand van dit onderzoek niet mogelijk in te schatten om hoeveel bezoekers het hier gaat. Hiervoor is nauwkeuriger marktonderzoek nodig, dan in dit onderzoek gedaan kan worden. Wel is het aannemelijk dat van de 1.043.000 jaarlijkse bezoeken aan de Biesbosch¹¹ ten minste 5% ook de uitkijktoren beklimt. Dit zou dan gaan om 52.000 bezoekers. Hierin zijn dan ook de museumbezoekers inbegrepen. Jaarlijks kunnen minimaal 52.000 bezoekers aan de uitkijktoren worden verwacht. Dit aantal kan echter in de loop der jaren nog fors oplopen als de toren meer bekendheid krijgt.

Leefstijl-, Doel-, en Motiefgroep

In het kader van de leefstijl kunnen vier groepen worden onderscheiden die geïnteresseerd kunnen zijn in een uitkijktoren in de Biesbosch.

- Uitbundig geel is op zoek naar actieve en verrassende activiteiten, waarbij het belangrijk is dat iedereen het leuk vindt.
- Gezellig lime wil graag even lekker weg met elkaar, niet te ver van huis en de kosten vormen een belangrijke afweging.
- Ingetogen aqua is op zoek naar inspirerende activiteiten die te combineren zijn met activiteiten als fietsen of wandelen.
- Ondernemend paars wil graag nieuwe dingen zien, ontdekken en beleven.

In deze leefstijlen kunnen 4 doelgroepen worden onderscheiden;

- Gezinnen met jongere kinderen (figuur 5)
- Gezinnen met oudere kinderen
- Groepen particulier en zakelijk (vooral basisschoolgroepen)
- Senioren

Figuur 5: Gezin met jonge kinderen bij de Bostoren

Recreanten uit alle motiefgroepen passen binnen de kaders van de leefstijlen en doelgroepen ieder met zijn eigen beweegredenen om een uitkijktoren te gaan bekijken.

- Gezellig willen er graag een dagje tussenuit, maar vinden horecavoorzieningen in de directe omgeving heel belangrijk.
- Rustzoekers willen graag een dagje ontsnappen aan de sleur van alledag. Te veel drukte bij of op de toren stellen zij minder op prijs.
- Geïnteresseerden gaan er graag tussen uit en willen dan ook nog wat leren. Dit kan door de uitkijktoren te voorzien met informatiepanelen en de toren te plaatsen bij een bezoekerscentrum/-museum.

¹¹ (NRIT Onderzoek, 2009)

- Natuurvorsers gaan graag op in de natuur en zijn vaak in het centrum van het gebied te vinden. Vogelaars en andere natuurvorsers zullen op rustige momenten graag gebruik maken van de toren om het gebied en de vogels goed te kunnen bekijken.
- Uitdagingzoekers willen graag actief zijn en zijn altijd op zoek naar een uitdaging. Een hoge toren lukt hen om naar boven te klimmen. In combinatie met andere actieve activiteiten in de directe omgeving zou ideaal zijn.

De uitkijktoren geeft antwoord op diverse marktwensen:

- Sportieve activiteiten (toren beklimmen)
- Ontdekken & beleven van nieuwe dingen

Natuurwaarden

Voor de bouw van een uitkijktoren is vrij groot materieel nodig. Afhankelijk van de locatie valt hier meer over te zeggen. De locatie bij het toekomstige bezoekerscentrum zou het voordeligst zijn voor de natuurwaarden, aangezien die er momenteel nog niet of nauwelijks zijn. Het is immers momenteel nog een binnendijkse polder die in agrarisch gebruik is. De locatie bij het Biesboschmuseum lijkt de meest voor de hand liggende. Deze locatie wordt verder uitgewerkt.

Wat betreft de realisatie zal er in de omgeving ruimte moeten worden gemaakt voor een grote kraan en vrachtwagens met onderdelen. Hiervoor zullen bomen moeten worden gekapt en rijplaten moeten worden gelegd. Na afloop kan dit echter hersteld worden door nieuwe bomen ter plekke aan te planten.

De exploitatie van een uitkijktoren heeft weinig invloed op de natuurwaarden. In de directe omgeving van de toren zullen er weliswaar meer geluiden optreden van recreanten, maar dit heeft weinig effect op de rust in de kern van het gebied, aangezien het geluid niet zo ver zal doordringen. Bovendien wordt een groot deel van de recreatie op deze manier gecentreerd op een plek waardoor in andere delen van het gebied meer rust heerst.

Hoewel er diverse soorten leven rondom het spaarbekken Petrusplaat zijn dit soorten die een hoge tolerantie hebben ten opzichte van mensen en/of geluiden in de omgeving. Hun voorkomen wordt niet bedreigd omdat er geen directe veranderingen plaatsvinden aan hun leefgebied¹².

Landschapsbeleving

Anders dan bij de Bostoren die net boven de boomkruinen uitkomt, zal een dergelijk hoge toren in de Biesbosch veel verder boven de bomen uitsteken. Dit komt omdat de bomen in de Biesbosch niet zo hoog zijn als de bomen op de Veluwe. Dit heeft wel voordelen voor de beleving, maar ook nadelen. Recreanten op de toren hebben meer overzicht over de Biesbosch en kunnen verder kijken, maar recreanten in het gebied zien de toren boven alles uitsteken.

Om te voorkomen dat de toren een grote negatieve invloed heeft op de landschappelijke beleving kan ervoor worden gekozen om een mooi of kunstzinnig ontwerp te kiezen. Zo kan het nadeel omgebogen worden tot een voordeel waarbij de uitkijktoren in feite werkt als een reclamebord voor zichzelf.

Wanneer mensen een mooie toren aan de horizon zien zal dat hen er eerder toe zetten om die toren eens van dichtbij te gaan bekijken of te beklimmen, dan wanneer het gaat om een lelijke toren.

¹² (Muusse, 2011)

Bovendien is een kunstzinnig object voor recreanten uit de leefstijlgroep 'Creatief & inspirerend rood' aantrekkelijk. Zo kan hun marktwens voor kunst & cultuur vervuld worden, waardoor ook deze groep geïnteresseerd zou kunnen raken om een bezoek te komen brengen.

Maatschappelijke verantwoording

Een uitkijktoren is vanuit alle kanten van de Biesbosch zichtbaar en is daarmee een landmark. Door te kiezen voor een kunstzinnig uiterlijk van de toren zullen recreanten het minder ervaren als een 'lelijk object'. Landmarks trekken mensen naar zich toe, waardoor bezoekersaantallen bovendien hoger komen te liggen.

Figuur 6: Foto zonnepanelen op toren Landgoed Larenstein

Maatschappelijke inpassing kan worden gerealiseerd door te kiezen voor duurzame materialen. Een houten toren zal immers minder lang blijven staan dan een stalen toren. Bovendien heeft hout hogere onderhoudskosten en bestaat het risico van brand. Bij de fabricage van staal komt echter veel meer CO² vrij. Dit kan worden gecompenseerd door in het ontwerp van de toren zonnepanelen te verwerken. Deze zijn vrij gemakkelijk aan een dergelijke toren te bevestigen. In figuur 6 is de toren van Landgoed Larenstein te zien. Op grotere hoogte hangen er geen takken en bladeren voor de zonnecellen waardoor zoveel mogelijk zon kan worden omgezet in zonne-energie. Alle benodigde energie voor de kaartlezer en de poorten kan op die manier worden terugverdiend op de energierekening.

Verwachte kosten realisatie

De bouwkosten van de Bostoren in Putten bedroegen € 2,7 miljoen¹³. Om de Bostoren te realiseren, naast andere projecten op het landgoed Schovenhorst, is men daar flink aan de bak geweest met fondsenwerving. In totaal was er € 4 miljoen nodig voor de Bostoren, Theepaviljoen en een onderdoorgang onder een weg. Eén derde is door het landgoed zelf betaald en de overige gelden kwamen van Europees ontwikkelingsgeld, de provincie Gelderland, de gemeente Putten en een range aan grotere en kleinere fondsen¹⁴.

Om een dergelijke toren ook te kunnen realiseren in de Biesbosch is het waarschijnlijk ook nodig fondsen te werven. Hierbij kan worden gedacht aan Europees ontwikkelingsgeld, de provincie Noord-Brabant, de gemeente Werkendam, Evides waterbedrijf, maar ook aan het Biesboschmuseum en het Nationaal Groenfonds voor de vastlegging van CO². Als we ervan uitgaan dat ook in de Biesbosch een uitkijktoren € 2,7 miljoen zou gaan kosten en één derde betaald zal moeten worden door Staatsbosbeheer, dan zou de investering vanuit Staatsbosbeheer ongeveer € 900.000 bedragen.

¹³ (Architectuur.org, 2010)

¹⁴ (Herbst-Verkerk, 2009)

Verwachte kosten exploitatie

Naar verwachting zullen er geen kosten zijn voor elektriciteit, aangezien de toren meer energie kan opwekken dan er gebruikt wordt. Afhankelijk van het type zonnepanelen en het aantal panelen zullen deze ongeveer in het zesde jaar zichzelf hebben terug verdiend¹⁵. Voor deze inschatting zullen we er daarom van uitgaan dat de energiekosten, door de plaatsing van zonnepanelen, verwaarloosbaar zijn en er zelfs geld kan worden verdiend door overtollige elektriciteit terug te leveren aan het net.

Verder zijn er weinig kosten denkbaar voor onderhoud. Door het gebruik van staal is de toren vrij duurzaam. In het geval van vandalisme kan er echter altijd wel iets stuk gaan, denk aan informatieborden en de poort met de kaartlezer. De zonnepanelen en het bijbehorende kabelwerk vanwege vandalisme het best buiten bereik van bezoekers moeten worden gehangen. Het gemiddelde jaarlijkse onderhoud zou dan kunnen worden geschat op € 2000,-.

Prijsstelling

De Bostoren hanteert prijzen van € 5,- per volwassene en € 3,- voor kinderen. Daarnaast zijn er groepskortingen, gezinskortingen en jaarkaarten. Voor het parkeren wordt bovendien €2,50 per auto gevraagd.

Voor een dergelijke uitkijktoren kan een afschrijvingstijd van 20 jaar worden gehanteerd. De totale kosten voor investering en (reservering voor)onderhoud komen gedurende 20 jaar uit op € 940.000.

Wanneer er voor een vergelijkbare toren in de Biesbosch een vergelijkbare prijs wordt gevraagd van gemiddeld € 4,- per kaartje en er wordt uitgegaan van 52.000 bezoekers per jaar, dan zou de uitkijktoren zichzelf terug hebben verdiend vanaf de eerste helft van het vijfde jaar.

Mogelijk kan de prijs van een kaartje zelfs wat hoger liggen, wanneer er geen parkeergeld wordt gevraagd. Wanneer men echter zowel gebruik maakt van het museumbezoek, een rondvaart en het beklimmen van de uitkijktoren zou een verzamelkorting ook nog mogelijk kunnen zijn.

Verwachte inkomsten exploitatie

Vanaf het eind van de eerste helft van het vijfde jaar van exploitatie zal de uitkijktoren geld gaan opbrengen. Wanneer we uit blijven gaan van een minimaal aantal bezoekers van 52.000 per jaar en een entreprijs die gemiddeld € 4,- bedraagt, zal er vanaf het zesde jaar € 208.000,- per jaar worden verdiend. In het vijfde jaar bedraagt het een winst van afgerond € 108.000,-. Na verloop van de afschrijvingsperiode zal de totale nettowinst over 20 jaar 3,2 miljoen euro bedragen. In onderstaande tabel 3 is een overzicht gegeven van de berekeningen.

¹⁵ (Metdezoon, 2011)

	Berekening	Waarde
A	Afschrijvingsperiode	-
B	Verwacht aantal bezoekers/ jaar	-
C	Verwacht aantal bezoekers/ afschrijvingsperiode	$A \times B =$
D	Kosten realisatie	-
E	Kosten exploitatie/ jaar	-
F	Kosten exploitatie/ afschrijvingsperiode	$A \times E =$
G	Toegangsprijs (gemiddeld)	-
H	Verwachte winst na afschrijvingsperiode	$(C \times G) - (D + F) =$

Tabel 3: Overzicht berekeningen Uitkijktoren

Waardering

Aan de hand van bovenstaande uitwerking kan de volgende waardering worden gegeven aan dit projectidee (tabel 4).

Projectidee	Criteria	Waardering	Totaal
De Uitkijktoren	Geschiktheid locatie	++	
	Beantwoording markt vraag	++	
	Effect op Natuurwaarden	+/-	
	Effect op Landschapsbeleving	+	
	Maatschappelijke verantwoording	++	
	Kosten – Baten verhouding	++	++

Tabel 4: Waardering Uitkijktoren

3.3 Projectidee 'Rondje Noordwaard'

De Noordwaard wordt in het kader van het project 'Ruimte voor de Rivier' ingericht als opvanggebied bij hoog water. Wanneer bij storm de Haringvlietsluizen sluiten kan het rivierwater hier en in de Biesbosch worden opgevangen. Op deze manier worden steden als Dordrecht bij hoog water ontzien.

Vanuit de gemeente Werkendam en haar bewoners kwam in de planfase van dit project naar voren dat er een mogelijkheid moest blijven om een rondje te kunnen rijden of fietsen door dit nog te ontwikkelen natuurgebied. Het zou mooi zijn als dit een bijdrage levert aan de recreatie en daarmee ook een bijdrage levert aan de inkomsten van SBB. In bijlage 7; Voorgestelde wegen en fietspaden Noordwaard, is een kaart opgenomen van de Noordwaard met daarin de geplande wegen en fietspaden.

Staatsbosbeheer kan op twee manieren nieuwe geldstromen binnenhalen aan dit project. In de eerste plaats kan worden gedacht aan het verhuren van fietsen vanuit één of meerdere plekken. Daarnaast kan er worden gedacht aan het heffen van tol voor auto's die een rondje willen rijden of willen recreëren in

de Noordwaard. Bij dit laatste plan is het belangrijk om de Noordwaard slechts via enkele wegen toegankelijk te maken en alle voorzieningen in het gebied op een goed niveau te brengen c.q. te houden. Een extra voordeel is dat er meer controle komt in de Noordwaard in de strijd tegen vandalisme en overlast van jongeren.

Wat betreft de fietsen kan een vergelijking worden gemaakt met Nationaal Park de Hoge Veluwe waar al jarenlang entree wordt gevraagd aan bezoekers. Deze bezoekers kunnen dan gratis gebruik maken van de witte fietsen die overal in het nationaal park staan geparkeerd. De Hoge Veluwe combineert bovendien kunst in diverse musea met de natuur om elkaar te versterken. Een dergelijke combinatie met het Biesboschmuseum of een andere voorziening is niet ondenkbaar. Huur een fiets en je hebt korting op een toegangskaartje voor het Biesboschmuseum of een van de voorzieningen zoals die in dit rapport worden voorgesteld.

Leefstijl-, Doel-, en Motiefgroep

Er zijn verschillende leefstijlgroepen die mogelijk interesse zouden kunnen hebben in het bezoeken van een attractie als het rondje Noordwaard. Om de twee verschillende richtingen nader uit te werken wordt hierin onderscheid gemaakt in de opdeling in leefstijl-, doel- en motiefgroepen (tabel 5).

Noordwaard 'autoroute'	Noordwaard 'fietsverhuur & routes'
Leefstijlen • Gezellig lime 'gezellig een rondje rijden door de natuur' • Rustig groen 'vanuit de auto genieten van het landschap' • Ingetogen aqua 'verdiepen in de delta natuur' Doelgroepen • Gezinnen met jonge kinderen • Senioren (vooral 65+) • Groepen (met gids in bus) Motiefgroepen • Gezelligen 'even een rondje rijden en dan door naar het terras' • Geïnteresseerden 'lekker vaak stoppen en wat leren van de aanwezige informatie' • Natuurvorsers 'rondje rijden en vogels spotten, er zijn toch wel voldoende plekken om even te stoppen?'	Leefstijlen • Uitbundig geel 'iedereen vindt het leuk, het is actief, sportief, gezellig & verrassend' • Gezellig lime 'even samen lekker uitwaaien op de fiets' • Ingetogen aqua 'sportieve activiteiten houden je fit!' Doelgroepen • Gezinnen met jonge kinderen • Gezinnen met oudere kinderen • Dinks • Senioren (vooral de jongere 55-65 jaar) • Groepen (in kader van teambuilding of groepsactiviteit) Motiefgroepen • Gezelligen 'onderweg kunnen we toch wel picknicken of een terrasje pakken?' • Geïnteresseerden 'lekker fietsen en ook nog wat leren' • Natuurvorsers 'op ons gemak rondfietsen en regelmatig stoppen om vogels te spotten' • Rustzoekers 'dagje fietsen, even de batterij opladen'

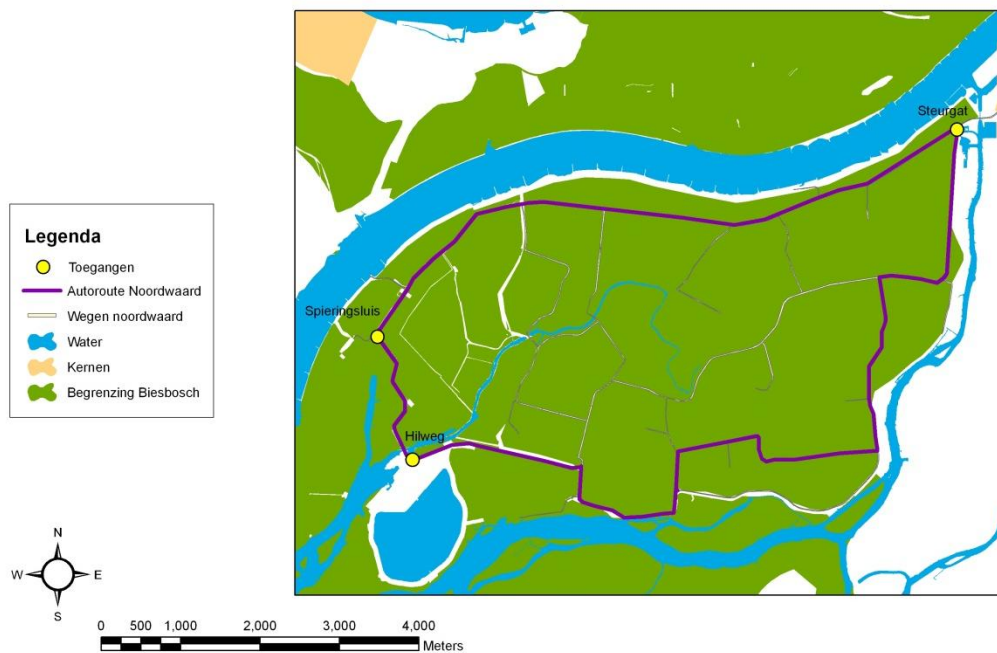
Tabel 5: Gebruikersgroepen Rondje Noordwaard

Er is een duidelijk verschil waarneembaar tussen de twee verschillende ideeën binnen het rondje Noordwaard. Het rondje met de auto is voor minder doelgroepen interessant dan de fietsmogelijkheid. Bovendien geeft dit een antwoord op de marktwens voor sportieve activiteiten. Vooral ouders met jongere kinderen of oudere senioren kiezen voor de optie 'autoroute'. De fietsmogelijkheid is voor meer doelgroepen weggelegd. Zelfs de drukke Dinks zien het wel zitten om even een rondje te fietsen.

Mogelijke locaties

De exacte locaties waar de voorzieningen moeten komen zijn sterk afhankelijk van de uiteindelijke locatie en route van de verhardingen in de Noordwaard.

Gezien het voorgestelde rondje verharding in de Noordwaard zou het verstandig zijn om de tolpoorten voor de auto's aan het begin van de Hilweg en aan het begin van het Steurgat te situeren. Kaarten hiervoor kunnen worden gekocht bij de slagboom of in een verkooppunt elders (figuur 7). De fietsverhuur plekken hebben een beheerder nodig. Mogelijke plekken hiervoor zijn de omgeving van de Spieringsluis, het Biesboschmuseum en het mogelijk toekomstige bezoekerscentrum aan het Steurgat. Deze laatste locatie is aan te bevelen, omdat dit de verkeersdruk rondom de Hilweg vermindert.

Figuur 7: Voorgestelde autoroute met mogelijke locaties slagbomen of fietsverhuur

Maatschappelijke verantwoording

Bij het verhuren van fietsen is nauwelijks energie nodig. Het fietsen zelf veroorzaakt geen CO² uitstoot. Wat betreft de auto's is er echter wel wat CO² uitstoot. Mogelijk kunnen de gereden kilometers worden gecompenseerd. Dit kan via klimaat compenserende programma's of in eigen beheer van Staatsbosbeheer met een extra toelage op de tol.

Door alle CO² uitstoot te compenseren met de aanplant van bomen wordt dit project klimaatneutraal. Natuurlijk kan de extra toelage ook vrijwillig worden toegepast op de entree. Door de bomen te planten op plekken die zichtbaar zijn voor de recreanten beseffen ze dat ze zelf een bijdrage leveren aan nieuw bos. Bovendien zijn er fondsgelden beschikbaar voor klimaat neutrale projecten.

Landschapsbeleving

Hoewel deze vorm van recreatie weinig invloed lijkt te hebben op de landschapsbeleving, zijn er toch wel wat kanttekeningen te maken bij de variant met de auto's. Wanneer er veel recreanten gebruik maken van deze recreatieve mogelijkheden zijn er dus veel auto's in het gebied. Het gebied heeft een

sterk open karakter en hierdoor zijn de auto's op grote afstand zichtbaar. Daarnaast kan het op sommige momenten, wanneer het heel druk is, lijken op filerijden waardoor de belevingswaarden afnemen. Door de fietsers in het gebied, al dan niet via een huurfiets, kan dat ook worden ervaren als storend. De variant met de fietsen, heeft wat dat betreft minder invloed op de beleving.

Verwachte kosten realisatie

Figuur 8: Fietsers op de Hilweg

De kosten voor het aanleggen van een slagboom en een plek waar fietsen worden verhuurd zijn naar verhouding niet zo hoog als de aanleg van goede wegen en/of fietspaden. Om op een verantwoorde manier deze projecten te kunnen realiseren en er entreegeld voor te kunnen vragen moeten de wegen in een goede conditie verkeren. Bovendien voorkomt het aanleggen van aparte fietspaden dat fietsers zich storen aan de langs zoevende auto's en dat automobilisten zich storen aan de langzaam voortbewegende fietsers. Wanneer alleen fietsers gebruik gaan

maken van het rondje Noordwaard is het waarschijnlijk niet nodig extra kosten te maken aan het aanpassen van de wegen (figuur 8).

In Het Nationale Park de Hoge Veluwe hebben ze momenteel 1700 gratis te gebruiken Witte Fietsen die op drukke dagen allemaal in gebruik zijn¹⁶. In de Biesbosch zou in eerste instantie kunnen worden volstaan met een beperkter aantal fietsen. Gezien de verwachte publieksaantallen zou kunnen worden volstaan met 50 fietsen om te kijken of het project kans van slagen heeft. Wanneer veel mensen gebruik maken van deze mogelijkheid kan het aantal fietsen worden uitgebreid. Met de inkoop van 50 fietsen met een gemiddelde prijs van € 250,- bij een groothandel, zou het gaan om een investering van € 12.500,- aan fietsen.

Daarnaast is het nodig voorzieningen te realiseren waar deze fietsen verhuurd worden. Er wordt vanuit gegaan dat in de beginfase het verhuren vanuit één plek voldoende is. Op deze locatie kunnen ook de benodigde reparatiewerkzaamheden plaatsvinden. Voor deze doeleinden zal het voldoende zijn om een schuur te plaatsen, zoals een grote kapschuur uit het eigen assortiment van Staatsbosbeheer. Deze staan voor particulieren te koop voor 3000 euro, maar zullen in de inkoop lager liggen. Voor dit onderzoek wordt echter de verkoopprijs gehanteerd. De inkoopkosten voor het plaatsen van de schuur bedraagt hiertoe € 3.000,- waarmee de totale investeringskosten voor de fietsenverhuur uitkomt op € 15.500,-.

De kosten voor het aanleggen van slagbomen zit vooral in de bijbehorende kaartenautomaten. Aangezien de mogelijkheden hiervoor sterk variëren, variëren ook de prijzen sterk. Het lijkt aannemelijk aan de hand van de prijzen voor handbediende slagbomen¹⁷ dat een elektrische slagboom met kaart

¹⁶ (Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe, 2010)

¹⁷ (Falco BV, 2011)

verkooppunt en/of kaartlezer rond de € 3000,- zou kosten. Voor inrijden zijn er minimaal twee stuks nodig. Men kan immers aan twee kanten het gebied inrijden. Daarnaast zijn er ook twee nodig om te voorkomen dat recreanten via de uitgang naar binnen rijden. Hierdoor lopen de investeringskosten op tot 12.000 euro. Naast deze kosten zullen er ook nog kosten zijn om de wegen op orde te brengen en fietspaden aan te leggen. De kosten hiervan zijn hoog, maar in dit onderzoek niet op hoogte te schatten.

Tussentijdse evaluatie

Gezien de nadelen die verbonden zijn aan een rondje Noordwaard dat met de auto is te beleven is, is het vrijwel onhaalbaar om een tolweg voor auto's te realiseren. De nadelen omvatten:

- hoge aanlegkosten,
- slechte invloed op de landschapsbeleving,
- slechte invloed op het milieu.

Dit deel van het projectidee Rondje Noordwaard komt te vervallen.

Het rondje Noordwaard voor fietsers blijft echter wel tot de mogelijkheden behoren. Er zijn veel minder kosten om fietsen te gaan verhuren, waardoor het risico op mislukking kleiner wordt. Bovendien kan eerst op kleine schaal worden begonnen om later eventueel op te schalen naar meer fietsen en meer verhuurplekken. Qua milieuvervuiling en landschapsbeleving heeft dit deelprojectidee ook minder negatieve gevolgen.

Natuurwaarden

Voor de aanleg van fietspaden zijn geen werkzaamheden nodig, de benodigde infrastructuur is al aanwezig. Na de herinrichting van de Noordwaard zijn geen verdere werkzaamheden in het gebied nodig en kan de natuur zich gaan ontwikkelen.

Het plaatsen van een schuur als verhuurplek van de fietsen heeft eveneens weinig negatieve gevolgen voor de natuurwaarden. Hiervoor is geen groot materieel nodig.

De exploitatie van de fietsverhuur heeft eveneens geen noemenswaardige negatieve effecten op de natuurwaarden. Er zijn wel wat bijkomende geluiden van fietsers, maar deze blijven op de daarvoor bestemde wegen en fietspaden, die niet in de kern van de Biesbosch liggen. Hierdoor treedt er nauwelijks verstoring op in de leefgebieden van vogels, bevers en andere wilde dieren in de Biesbosch.

Verwachte publieksaantallen

Het is lastig om publieksaantallen op dit vlak in te schatten. Veel bedrijven in Nederland verhuren fietsen. In de regio van de Biesbosch kan men op verschillende plekken fietsen huren, maar dat zijn maar een beperkt aantal bedrijven. Daarnaast hebben veel verblijfslocaties in de nabijheid van de Biesbosch ook een kleinschalige fietsverhuur om hun gasten te kunnen voorzien van fietsen.

Veel recreanten uit de directe omgeving hebben geen behoefte aan het huren van een fiets, omdat zij gemakkelijk zelf met hun eigen fiets naar de Biesbosch toe kunnen komen. Recreanten van verder weg hebben eerder behoefte aan het huren van een fiets, zeker wanneer er voldoende mooie routes zijn en voorzieningen als pontjes die routes met elkaar kunnen verbinden.

Er kan in dit onderzoek geen accurate uitspraak gegeven worden over hoeveel recreanten er daadwerkelijk een fiets komen huren. Wel is duidelijk dat dit projectidee voornamelijk dagrecreanten aantrekt. Uit de kerncijfers Toerisme en Recreatie (NBTC, 2009) blijkt dat 28% van de dagrecreanten in Nederland een dag eropuit gaat om te sporten of voor sportieve recreatie. Wanneer we aannemen dat 28% van de totale 1.043.000 jaarlijkse bezoeken aan de Biesbosch¹⁸ dit bezoek brengt om te sporten of voor sportieve recreatie, komt het totaal aan dagrecreanten met een sportief motief uit op ongeveer 292.000. Een groot deel van deze recreanten zal kiezen voor andere voorzieningen en een ander, kleiner deel valt af, omdat ze zelf met de fiets naar de Biesbosch komen. Wanneer we echter aannemen dat 5% naar de Biesbosch komt om fietsen te huren, blijven er 14.600 potentiële klanten over. Deze zullen echter gedeeld moeten worden door het aantal verhuurders rondom de Biesbosch (figuur 9).

Figuur 9: Op de gehuurde OV-fiets door de Noordwaard

Rondom de Biesbosch bevinden zich vijf verhuurders, die normale fietsen verhuren. De meeste zijn in Dordrecht te vinden (bijlage 8; Fiets verhurende bedrijven). In totaal verhuren zij ongeveer 200 fietsen. Wanneer Staatsbosbeheer 50 fietsen gaat verhuren komen zij uit op een marktaandeel van 20%. In verband met de centrale locatie van de fietsverhuur dicht tegen de Biesbosch nemen we aan dat er bovendien gerekend mag worden op een extra verhuurpercentage van 5%. Dit betekent dat jaarlijks mogelijk 3650 recreanten een fiets zullen huren bij Staatsbosbeheer.

Verwachte kosten exploitatie

Om fietsen te kunnen verhuren is er op de verhuurplekken wel iemand nodig die fietsen repareert, fietsen verhuurd en eventueel fietsen uit het gebied kan ophalen. Dit kan niet gemakkelijk worden ondergebracht bij de huidige werknemers van Staatsbosbeheer, waardoor hiervoor in het seizoen naar schatting 1 fte ingehuurd zou moeten worden. Hiervoor kan een startende MBO-er Horeca en Toerisme worden ingehuurd. Het startsalaris voor een recreatiebegeleider bedraagt € 1650,- per maand¹⁹. Het seizoen duurt ongeveer van april tot en met oktober en omvat zeven maanden. Hiermee komen de totale kosten voor deze werknemer uit op € 11.550,- per jaar.

Daarnaast zijn er kosten aan het op orde houden van de fietsen. Deze kunnen namelijk gebreken gaan vertonen wanneer ze (intensief) worden gebruikt. Hiervoor lijkt het aannemelijk per jaar een percentage van de aankoopwaarde te nemen en dit aan te houden voor onderhoudskosten. Dat percentage kan naar mate van ouderdom van de fietsen omhoog worden geschroefd, aangezien nieuwe fietsen minder onderhoud behoeven dan fietsen die al enkele jaren meegaan. Het is lastig in te schatten hoeveel onderhoudskosten er zullen zijn aan de fietsen, echter lijkt een bedrag van 50 euro in het eerste jaar per fiets aannemelijk. 50 euro is 20% van het aankoopbedrag. In latere jaren lijkt 100 euro per fiets aannemelijk.

¹⁸ (NRIT Onderzoek, 2009)

¹⁹ (Hoogers, 2010)

Uitgaande van een afschrijvingstermijn van 5 jaar bedragen de totale kosten voor 50 fietsen in de afschrijvingsperiode € 35.000,- en een totaal van € 57.750,- aan werkloon. Dit komt neer op € 92.750,- en bijna 15.500 verhuurdagen in 5 jaar.

Prijsstelling

De Witte Fietsen op de Hoge Veluwe zijn weliswaar gratis te gebruiken, maar er worden ook vergelijkbare blauwe fietsen verhuurd in het Nationale Park. De kosten hiervoor bedragen € 3,50 per dag, waarna men is verzekerd van een fiets²⁰. In de Hoge Veluwe is het uitgangspunt echter niet om eraan te verdienen, maar als extra service voor bezoekers die al een entreekaartje voor het nationale park hebben gekocht. Prijzen van andere fiets verhuurende bedrijven verschillen heel erg. Een fiets verhuurder in de buurt van de Biesbosch, Maia fietsverhuur bij Hotel de Watertoren in Dordrecht, verhuurt gewone fietsen voor € 10,- per dag. Een fietsverhuurder in Bladel bij Eindhoven of in De Koog op Texel rekent € 6,- per dag voor een dergelijke fiets. Rondom de Biesbosch is weinig concurrentie, waardoor de prijzen hoog liggen.

De totale kosten van een fiets (aankoop & onderhoud) in het eerste jaar bedraagt € 300,-. Door een prijs te gaan hanteren van € 7,- per fiets per dag wordt de concurrentie aangevochten en kan de fiets worden terug verdiend na 43 maal verhuren.

Verwachte inkomsten exploitatie

Het verwachte aantal van 3650 fietsenhuurders op jaarbasis zorgt voor een totaal aan inkomsten van € 25.550,- per jaar of € 127.750,- over de afschrijvingsperiode. Wanneer hier de kosten van worden afgehaald zou de totale winst na 5 jaar uitkomen op € 35.000,-.

In onderstaande tabel 6 is een overzicht gegeven van de gemaakte berekeningen.

	Berekening	Waarde
A	Afschrijvingsperiode	- 5 jaar
B	Verwacht aantal bezoekers/ jaar	- 3.650
C	Verwacht aantal bezoekers/ afschrijvingsperiode	$A \times B =$ 18.250
D	Kosten realisatie	- € 15.500,-
E	Kosten exploitatie/ jaar (gemiddeld)	$F : A =$ € 18.550,-
F	Kosten exploitatie/ afschrijvingsperiode	- € 92.750,-
G	Toegangsprijs (gemiddeld)	- € 7,-
H	Verwachte winst na afschrijvingsperiode	$(C \times G) - (D + F) =$ € 35.000,-

Tabel 6: Overzicht berekeningen Rondje Noordwaard

Tussentijdse evaluatie

De inkomsten wegen in dit voorbeeld wel op tegen de kosten, maar in werkelijkheid wordt een huurfiets na één jaar afgeschreven. Wanneer we dit zouden meenemen, is het plan niet haalbaar en blijkt er veel meer geld nodig te zijn per jaar.

²⁰ (Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe, 2010)

Mogelijk kan het verzorgen van de fietsen worden uitbesteed aan bestaande fietsverhuurders, die de fietsen verhuren in de Biesbosch. De directe kosten van aankoop van fietsen zijn dan niet van toepassing, maar ook de fietsverhuurder zal voor het verhuren van de fietsen in de Biesbosch al snel hogere prijzen moeten hanteren.

Daarnaast is het Biesboschmuseum sinds kort begonnen met het ter beschikking stellen van fietsen met elektrische hulpmotor. Dit gebeurt in samenwerking met de VVV en Union, die een landelijk netwerk willen opzetten. Recreanten kunnen de fietsen via een speciale website van te voren boeken, waarna Union ervoor zorgt dat de fietsen er op de dag van gebruik staan.

De kosten en de concurrentie worden te hoog, waardoor het verhuren van fietsen door Staatsbosbeheer onhaalbaar wordt.

Waardering

Aan de hand van bovenstaande uitwerking kan de volgende waardering worden gegeven aan dit projectidee (tabel 7).

Projectidee	Criteria	Waardering	Totaal
Rondje Noordwaard*	Geschiktheid locatie	+	
	Beantwoording marktvrage	+/-	
	Effect op Natuurwaarden	+/-	
	Effect op Landschapsbeleving	+	
	Maatschappelijke verantwoording	++	
	Kosten – Baten verhouding	--	+/-

Tabel 7: Waardering Rondje Noordwaard

*Waardering heeft alleen betrekking op het Rondje Noordwaard met de fiets.

3.4 Projectidee 'De Kabelbaan'

Vanaf de Amercentrale, aan de zuidkant van de Biesbosch, lopen twee hoogspanningsleidingen door de Biesbosch en de Noordwaard. Staatsbosbeheer kwam zodoende op het idee om te kijken of een kabelbaan kan worden aangelegd in de aanwezige masten. Op deze manier kan de Biesbosch vanuit de lucht beleefd worden.

De inkomsten worden gegenereerd door de recreanten die entreekaartjes kopen. De verkooppunten kunnen worden gesitueerd in het bezoekerscentrum of dergelijke plekken, maar kan ook direct bij de haltes (eventueel door een kaartjesmachine).

Leefstijl-, Doel-, en Motiefgroep

Ongeveer dezelfde soort recreanten zou interesse kunnen hebben in een ritje met de kabelbaan als de recreanten die geïnteresseerd zijn om een uitkijktoren te beklimmen. Het gaat om dezelfde leefstijlen, echter spreekt een kabelbaan wat meer doelgroepen aan.

- Uitbundig geel is op zoek naar actieve en verrassende activiteiten, waarbij het belangrijk is dat iedereen het leuk vindt.
- Gezellig lime wil graag even lekker weg met elkaar, niet te ver van huis en de kosten vormen een belangrijke afweging.
- Ingetogen aqua is op zoek naar inspirerende activiteiten die te combineren zijn met activiteiten als fietsen of wandelen.
- Ondernemend paars wil graag nieuwe dingen zien, ontdekken en beleven.

In deze leefstijlen kunnen 6 doelgroepen worden onderscheiden;

- Gezinnen met jongere kinderen
- Gezinnen met oudere kinderen
- Yuppen
- Dinks
- Groepen particulier en zakelijk (vooral basisschoolgroepen)
- Senioren

Er zijn echter minder motiefgroepen die geïnteresseerd zouden kunnen zijn om een bezoek te brengen.

- Gezelligen willen er graag een dagje tussenuit, maar vinden horecavoorzieningen in de directe omgeving heel belangrijk.
- Geïnteresseerden gaan er graag tussen uit en willen dan ook nog wat leren. Dit kan door de kabelbaan te voorzien met speakers die wat meer informatie geven over de plek waar de kabelbaan overheen komt.

Een kabelbaan geeft een antwoord op de marktvraag voor het ontdekken en beleven van nieuwe dingen.

Mogelijke locaties

Figuur 10: Hoogspanningsmast aan de Amer

In de oorsprong van dit projectidee was het idee om een kabelbaan te realiseren in de hoogspanningsmasten die door de Biesbosch lopen. Deze zijn echter nog in gebruik om vanuit de Amercentrale de Randstad van elektriciteit te voorzien. Dit zal in de toekomst ook zo blijven, waardoor het onmogelijk is gebruik te maken van de bestaande masten²¹. Bovendien, wanneer we even voorstellen dat de masten wel in gebruik kunnen worden genomen voor de ontwikkeling van een kabelbaan, blijken de masten veel te ver uit elkaar te staan, waardoor een kabel gaat hangen (Figuur 10). Ook om deze reden zouden de huidige masten ongeschikt zijn voor een kabelbaan.

Door een kabelbaan elders te realiseren zijn er wel mogelijkheden. Deze zijn echter veel minder interessant voor de recreant, aangezien deze niet in het huidige nationale park zou passen.

Verwachte kosten realisatie

Voor het realiseren van een kabelbaan is veel geld nodig. Bij de kosten spelen veel factoren een rol. Neem alleen al het feit dat een speciale helikopter uit Zwitserland naar Nederland moet komen om de masten te kunnen plaatsen, zoals dat ook voor de Floriade 2012 is gebeurd²².

Van de kabelbaan op de Floriade zijn geen kosten bekend, maar voor het aanleggen van een dergelijke kabelbaan in de binnenstad van Groningen was in 2008 nog een berekening gemaakt door het bedrijf Doppelmayer. Zij hadden de aanleg geraamd op 25 miljoen euro²³. Weliswaar gaat het hier om de binnenstad waar minder ruimte is dan in de Biesbosch, maar de prijs zal daardoor niet onder de 12 miljoen euro uitkomen.

Landschapsbeleving

Doordat de hoogspanningsmasten niet gebruikt kunnen worden is het nodig dat er een hele rij palen wordt neergezet om de kabels te dragen. Aan de kabels zijn de gondels bevestigd. De kabelbaan levert extra landschapsvervuiling op, omdat hij zichtbaar is door de hele Biesbosch.

Tussentijdse evaluatie

Gezien het feit dat het onmogelijk is om de bestaande masten te gebruiken om een kabelbaan in te realiseren, zullen de kosten van de aanleg van een kabelbaan heel hoog uitvallen. Op de totale jaarlijkse rijksbijdrage die Staatsbosbeheer ontvangt (vanaf 2015) zou de aanleg van een kabelbaan met gemak

²¹ (TenneT TSO B.V., 2010)

²² (Anonymus, 2011)

²³ (Groninger Courant, 2008)

25% van deze rijksbijdrage opslokken. Onderhouds- en exploitatiekosten zijn hierbij nog niet inbegrepen.

Wanneer er wordt uitgegaan van een investering van 12 miljoen euro zou het bovendien tientallen jaren duren voordat de investering zich zelf gaat terug verdienen. Toegangskarten zouden al snel boven de € 30,- uit moeten komen. In vergelijking: Voor de kabelbaan op de Floriade is de toegangsprijs vastgesteld op € 6,- voor volwassenen en € 3,- voor kinderen²⁴. De Floriade wordt echter fors gesteund door allerlei partijen en subsidies.

Dit projectidee valt af en zal niet verder worden uitgewerkt.

Waardering

Aan de hand van bovenstaande uitwerking kan de volgende waardering worden gegeven aan dit projectidee (tabel 8).

Projectidee	Criteria	Waardering	Totaal
De Kabelbaan	Geschiktheid locatie	--	
	Beantwoording markt vraag	+	
	Effect op Natuurwaarden	N.O.	
	Effect op Landschapsbeleving	--	
	Maatschappelijke verantwoording	N.O.	
	Kosten – Baten verhouding	--	--

Tabel 8: Waardering Kabelbaan

3.5 Projectidee 'Het Faunabos'

Dit idee is ontstaan uit de plannen voor het mogelijk herintroduceren van elanden (*Alces alces*) in de Biesbosch. Elanden kunnen een grote bijdrage leveren aan de vegetatie-ontwikkelingen in het gebied en positieve invloeden hebben op diverse andere soorten in het zoetwatergetijdengebied van de Biesbosch. Hiervoor deed ARK natuurontwikkeling een onderzoek naar de mogelijkheden (Houben, 2010). Uit het uitgevoerde onderzoek kwam naar voren dat de Biesbosch geschikt is om een (genetisch) levensvatbare populatie van minimaal 125-150 elanden te kunnen herbergen. Echter zijn er ook een aantal zaken nog onduidelijk waardoor het uitvoeren van een pilot in een kleiner deelgebied nodig blijkt. Het uitzetten van elanden in een kleiner deelgebied heeft het voordeel dat het publiek kan wennen aan het feit dat elanden in de toekomst kunnen worden uitgezet in de Nederlandse natuur door de dieren van dichtbij en in een natuurlijk habitat te kunnen bekijken.

Door middel van entreegelden kunnen nieuwe geldstromen worden gegenereerd. Dit kan mogelijk door afgelegen plekken te kiezen die enkel toegankelijk zijn via een entree.

²⁴ (Floriade 2012, 2011)

Leefstijl-, Doel-, en Motiefgroep

Een faunabos waar men dieren kan bekijken, spreekt veel verschillende recreanten aan. Hierin zijn twee stromingen te ontdekken.

Stroming één zijn de leefstijlgroepen 'Uitbundig geel', 'Gezellig lime' en 'Ondernemend paars' die vooral bestaan uit 'Gezinnen met jonge kinderen' en 'Groepen' met de motieven 'Geïnteresseerden' en 'Gezellig'. Een faunabos spreekt hen aan om er even tussenuit te gaan en iets te doen dat leuk is voor iedereen.

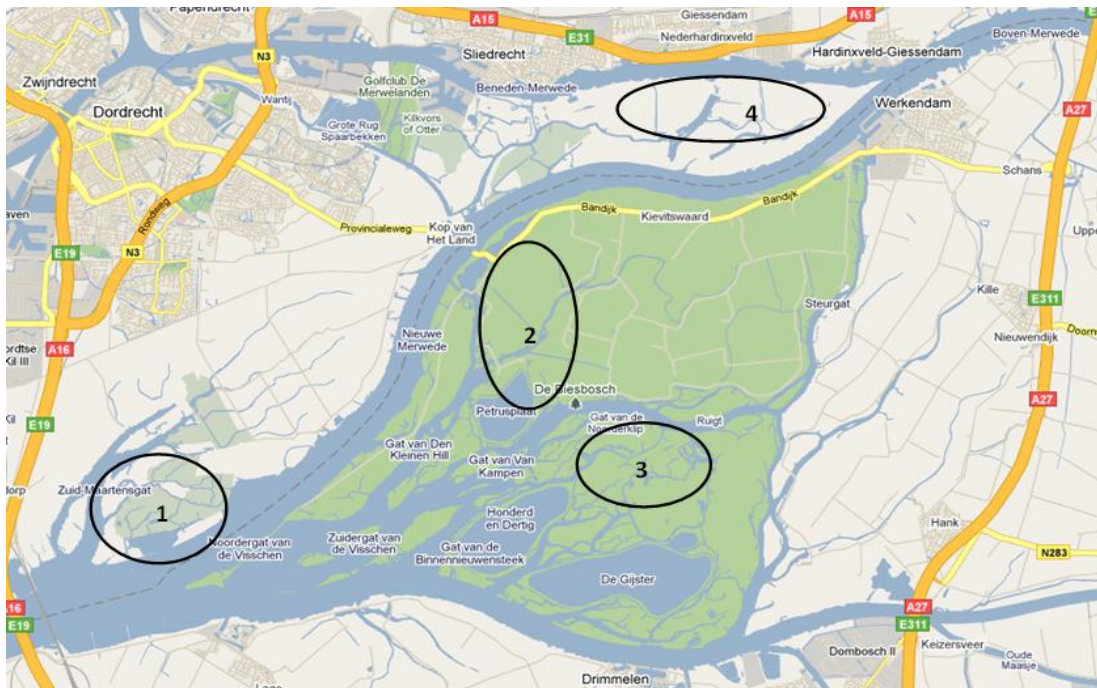
Stroming twee heeft wat rustigere motieven. Het gaat dan om 'Ingetogen aqua' en 'Rustig groen' die op zoek zijn naar activiteiten die aanspraak maken op hun eigen interesses en rustigere activiteiten. Deze leefstijlgroepen bestaan over het algemeen uit 'Senioren'. Vaak zijn het 'Natuurvorsers' of 'Rustzoekers'.

Een faunabos geeft een antwoord op de marktwens om te kunnen ontdekken en het beleven van nieuwe dingen.

Mogelijke locaties

ARK natuurontwikkeling geeft een viertal mogelijke locaties voor het uitzetten van elanden in de vorm van een pilot (figuur 11).

1. Dordtse Biesbosch (800ha)
2. Noordwaard en polder Maltha (500ha)
3. kern van de Brabantse Biesbosch (300ha)
4. Sliedrechtse Biesbosch (300ha)

Figuur 11: Locaties mogelijke pilotgebieden. 1: Dordtse Biesbosch, 2: Noordwaard en polder Maltha, 3: kern Brabantse Biesbosch en 4: Sliedrechtse Biesbosch (Houben, 2010)

Het onderzoeksrapport van ARK natuurontwikkeling is in feite een vooronderzoek en laat verdere bepaling van het geschikte pilot gebied over aan een nog te vormen projectgroep. Deze zal in een keuzedocument beslissen over: geschiktheid als leefgebied voor elanden, voldoende gevarieerd voedselaanbod, de diversiteit van aanwezige habitats, risico's in de directe omgeving, terreindoelstellingen Staatsbosbeheer en Nationaal park De Biesbosch, afrasterbaarheid, praktische afwegingen, toegankelijkheid en zichtbaarheid van elanden voor het publiek en politieke omgeving.

Voor het inrichten van een faunabos is de toegankelijkheid en zichtbaarheid van het grootste belang om (betalende) bezoekers de dieren te laten beleven. Van de voorgestelde pilotgebieden zou daarom de Noordwaard en polder Maltha (2) het minst geschikt zijn, omdat dit gebied te goed zichtbaar is vanaf de omliggende wegen. De Dordtse Biesbosch (1) heeft eveneens weinig mogelijkheden, omdat het er te ondiep is voor boten, maar erg slecht te bereiken is met kano's. De kern van het gebied (3) is van diverse kanten binnen te varen met allerlei boten waardoor de entree niet te controleren valt. De meeste potentie ligt bij de Sliedrechtse Biesbosch (4) vanwege de mogelijkheid hier entreetoezicht te hanteren en enkel kano's binnen te laten. Elanden laten zich bovendien beter zien vanuit een boot dan vanaf het land, waardoor de kans dat een bezoeker een eland te zien krijgt groter wordt.

Verwachte publieksaantallen

In Natuurpark Lelystad van het Flevolandschap zijn elanden en diverse andere dieren te zien in een dierenpark van 400ha. Dit dierenpark is enigszins te vergelijken met de plannen voor een faunabos. Exacte aantallen bezoekers van dit dierenpark zijn niet te achterhalen. Wel zijn er getallen bekend van het totaal aan natuurgerichte openluchtrecreatie in Flevoland. De natuurgerichte openluchtrecreatie in Flevoland bestaat uit de Oostvaardersplassen, Natuurpark Lelystad, stadslandgoed de Kemphaan en het Kuinderbos. Gezamenlijk trokken deze in 2008 ruim 682.000 bezoekers. Dit aantal was ongeveer gelijk aan het aantal in 2007²⁵.

Met deze cijfers kan nog niets gezegd worden over het aantal bezoekers van Natuurpark Lelystad. De beheerders van Staatsbosbeheer schatten dat het totaal aantal bezoekers aan de Oostvaardersplassen rond de 200.000 ligt²⁶, waardoor er 482.000 bezoekers overblijven.

Natuurpark Lelystad en stadslandgoed de Kemphaan fungeren als uitloopgebieden voor de steden Lelystad en respectievelijk Almere. Het Kuinderbos ligt in de Noordoostpolder en ligt niet in de directe omgeving van steden. Lelystad heeft een totale bevolking van ongeveer 75.000 inwoners²⁷. Almere heeft een totale bevolking van ongeveer 191.000 inwoners²⁸. Er wonen dus 2,55 maal zoveel inwoners in Almere dan in Lelystad. Dit zijn potentiële bezoekers. Er kan hierdoor worden aangenomen dat er 2,55 maal zo veel bezoekers naar stadslandgoed de Kemphaan gaan als naar Natuurpark Lelystad. Dit staat gelijk aan 71,8% ten opzichte van 28,2%. Wanneer er vervolgens van wordt uitgegaan dat deze twee openluchtrecreatieplekken samen goed zijn voor 80% van de overgebleven 482.000 bezoekers blijven 365.600 bezoekers over. 28,2% hiervan, ongeveer 103.000 bezoekers, gaan jaarlijks naar Natuurpark Lelystad.

²⁵ (ZKA Consultants & Planners, 2009)

²⁶ (Veer, 2005)

²⁷ (Onderzoek en Statistiek Lelystad, 2011)

²⁸ (Gemeente Almere, 2011)

Deze cijfers zeggen echter nog niets over de potentiële bezoekersaantallen aan een faunabos in de Biesbosch. Hiervoor is verder marktonderzoek nodig. Op basis van bovenstaande berekeningen is het aannemelijk dat in de Biesbosch regio minder bezoekers geïnteresseerd zullen zijn in verband met de dichtheid attracties ten opzichte van de dichtheid in de provincie Flevoland. Een voorzichtige schatting zou omstreeks de 70.000 bezoekers uitkomen.

Landschapsbeleving

Elanden kunnen uit stilstand 2,5 meter hoog springen, waardoor er hoge hekken nodig zijn om elanden op één plek te kunnen houden (figuur 12). Deze hekken kunnen in de bosrand wel zodanig worden geplaatst zodat ze niet zichtbaar zijn, maar dat is niet overal mogelijk. Hekken zouden het open karakter van de Biesbosch schaden, waardoor het 'laatste wildernis' gevoel verdwijnt.

Wanneer de pilot succesvol is, zou kunnen worden overgegaan tot herintroductie in de gehele Biesbosch. Elanden hebben immers ca. 4200 à 7500 ha nodig om een (genetisch) levensvatbare populatie van 125-150 elanden te kunnen vormen²⁹. Dit zou betekenen dat de Biesbosch vrijwel geheel zou moeten worden omrasterd. Elanden zijn goede zwemmers die geen moeite hebben om de rivieren over te zwemmen. De rivieren moeten open verbindingen blijven voor de scheepvaart, waardoor het onmogelijk is de elanden op grote schaal binnen de rasters te houden.

Figuur 12: Eland springt over hek (The Independent, 2005)

Maatschappelijke verantwoording

Wanneer de elanden uit het omheinde gebied zouden ontsnappen, komt in ons druk bevolkte land al snel de verkeersveiligheid om de hoek kijken. Zeker wanneer er na een succesvolle pilot wordt overgegaan tot herintroductie. Ons land ligt vol met wegen, snelwegen en spoorverbindingen. In Scandinavië is dat heel anders, daar zullen elanden niet snel in aanraking komen met voorbij snellende auto's. Aanrijdingen met elanden in Scandinavië zijn echter toch talrijk en lopen meestal slecht af voor de automobilisten. In Zweden hebben in 2010 meer dan 5800 ongelukken met elanden plaatsgevonden³⁰. In Nederland zou de kans om een ontsnapte eland aan te rijden alleen maar groter zijn, ondanks voorstellen om snelwegen uit te rasteren, snelheid beperkende maatregelen te nemen, wildspiegels en waarschuwingsborden te plaatsen.

Ten tijde van de pilot gaat het wettelijk om gehouden dieren, omdat ze leven in omheinde gebieden kleiner dan 5000 ha. Gehouden dieren hebben volgens de wet een beheerder die aansprakelijk kan worden gesteld wanneer er schade optreedt bijvoorbeeld in het geval van een uitbraak of een aanval van een eland op bezoekers. Dit zorgt voor onwenselijke situaties die veel geld kunnen kosten.

Daarnaast is er nog een ander vraagstuk om over na te denken. Herintroductie kost veel geld en geeft lang niet altijd het gewenste resultaat. Denk bijvoorbeeld aan herintroducties van het korhoen (*Tetrao tetrix*) en de korenwolf (*Crictus crictus*) die veel geld hebben gekost en waar de resultaten niet

²⁹ (Houben, 2010)

³⁰ (Zweden Vandaag, 2010)

voldoende zijn om de soorten van uitsterven te behoeden. Echter zijn er ook voorbeelden van geslaagde herintroducties, zoals die van de bever (*Castor fiber*) in de Biesbosch.

Wanneer de elanden zijn uitgezet en achteraf blijkt dat de elanden meer problemen geven dan goede resultaten, kan het project niet ongedaan worden gemaakt. De dieren kunnen niet gemakkelijk worden gevangen en teruggebracht. Afschieten is een nog minder geschikte oplossing. Problemen kunnen mogelijk (deels) worden ondervangen door de pilot, maar eenmaal uitgezet speelt de eland mee op het toneel van de Nederlandse natuur en het verkeer.

Tussentijdse evaluatie

Er zijn veel risico's aan het houden van elanden in de Nederlandse natuur. Elanden zijn vaak in staat om over de rasters heen te springen, waardoor in Nederland al snel gevaarlijke situaties ontstaan. Zeker als het gaat om snelwegen in de Randstad. Elanden hebben zeer slecht zicht en zullen daarom gewoon oversteken, met alle gevolgen van dien. Ecoducten bieden niet de juiste mogelijkheden voor elanden, omdat ze met het grootste gemak over de wild geleidende rasters springen.

Landschappelijk gezien zou het vreselijk zijn om hoge rasters te moeten plaatsen om het pilotgebied, in dit voorbeeld de Sliedrechtse Biesbosch. Hekken zouden geplaatst moeten worden in het water om te voorkomen dat de elanden kunnen ontsnappen, zwemmend kunnen ze immers niet over rasters springen. Dat is echter niet uit te voeren, omdat de grotere (vracht)scheepvaart maar ook de pleziervaart open verbindingen nodig heeft.

Ethisch zijn er ook bezwaren. Wat als de pilot misgaat en elanden zich vestigen in de Nederlandse natuur? Dan is er geen weg terug. Vangen en terug brengen naar plaats van afkomst zou te kostbaar zijn en schieten levert veel bezwaren op aan de kant van de dierenbescherming.

Aan de hand van deze bezwaren wordt dit projectidee niet verder uitgewerkt.

Waardering

Aan de hand van bovenstaande uitwerking kan de volgende waardering worden gegeven aan dit projectidee (tabel 9).

Projectidee	Criteria	Waardering	Totaal
Het Faunabos	Geschiktheid locatie	--	
	Beantwoording markt vraag	-	
	Effect op Natuurwaarden	N.O.	
	Effect op Landschapsbeleving	--	
	Maatschappelijke verantwoording	--	
	Kosten – Baten verhouding	N.O.	--

Tabel 9: Waardering Faunabos

3.6 Projectidee 'De Vakantiehuisen'

Dit projectidee is ontstaan aan de hand van een ander onderzoek dat op dit moment plaatsvindt naar de potentie van bestaande gebouwen in de Brabantse Biesbosch uitgevoerd door adviesbureau Seegers. Voorlopige uitkomsten van dit onderzoek wijzen erop dat er nog verschillende gebouwen in de Biesbosch zijn die mogelijk als recreatiewoning in gebruik kunnen worden genomen.

Staatsbosbeheer is bekend met het verhuren van luxe vakantiewoningen in de natuur (het Buitenleven principe). De gebouwen die in de Biesbosch aanwezig zijn kunnen echter, in de meeste gevallen, niet voldoen aan de luxueuze standaard die nodig is voor de Buitenleven vakantiewoningen. Sommige gebouwen, die beschikken over benodigde voorzieningen als elektriciteit en stromend water of waar deze zonder al te veel moeite kunnen worden aangelegd, kunnen mogelijk wel worden ingericht als vakantiewoning (figuur 13). Al zal het heel wat minder luxueus zijn dan vakantiewoningen waar Staatsbosbeheer al bekend mee is.

Door deze vakantiewoningen in eigen beheer te houden, kunnen nieuwe geldstromen vrij komen uit de verhuurgelden voor deze woningen. Reserveringen voor deze vakantiewoningen kunnen via internet worden geplaatst, via de eigen Staatsbosbeheer website (www.staatsbosbeheer.nl) of via externe websites van bedrijven als Natuurhuisje.nl (www.natuurhuisje.nl).

Figuur 13: Voorbeeld Griendkeet; De Zwarte keet op de Deeneplaat, Dick Elings

Leefstijl-, Doel-, en Motiefgroep

Er zijn slechts weinig leefstijlgroepen die geïnteresseerd zouden kunnen zijn in het huren van een vakantiewoning met beperkte voorzieningen in het midden van de Biesbosch. Daar staat tegenover dat het gaat om een nichemarkt die nog weinig mogelijkheden heeft in Nederland.

Het gaat om twee stromingen die beginnen vanuit twee leefstijlen.

- Ondernemend paars is op zoek naar bijzondere ervaringen en die mogen beste een beetje wild zijn. Deze leefstijlgroep bestaat voornamelijk uit de doelgroep 'Gezinnen met oudere kinderen'. Het zijn echte uitdagingzoekers, die vanuit het actieve recreëren (kanoën, roeien, o.i.d.) de nacht willen doorbrengen in de Biesbosch en niet veel eisen stellen aan de accommodatie. Deze groep stelt zich ook al snel tevreden met gratis overnachtingsmogelijkheden als paalkampeervlekken en gratis toegankelijke griendketen. Ook zijn zij tevreden met een minicamping zoals de Biesboschhoeve op de Vischplaat.
- De Ingetogen aqua toerist recreëert vanuit een heel andere gedachte. Het zijn vaak 'empty nesters' die weer tijd hebben voor zichzelf, hun hobby's en interesses. Ze zijn op zoek naar rustige vakanties met veel privacy. Vaak gaat het om jonge senioren (doelgroep) die er even tussenuit willen, de rust opzoeken en even weg willen van de drukte van alledag. Dit zijn de

rustzoekers. Daarnaast wordt ook vanuit een ander motief gebruik gemaakt van dergelijke vakantiewoningen. Dit zijn de natuurvorsers. Zij willen graag in de kern van het gebied verblijven en opgaan in de natuur. Ze hinderen zich aan drukte en verstoring. Ze zijn vaak voor dag en dauw op zoek naar fauna. Deze groep is eerder geneigd deze vakantiehuizen te huren. Een echte nichemarkt gericht op de rust en de beleving van de natuur.

Afhankelijk van de leefstijlgroep geven vakantiehuizen in de Biesbosch antwoord op verschillende marktwensen. Dit zijn:

- Het ontdekken & beleven van nieuwe dingen,
- Wilderniservaringen tijdens verblijf in de Biesbosch
- Rustige vakantie met veel privacy

Verwachte publieksaantallen

Het is lastig in te schatten hoeveel mensen gebruik gaan maken van vakantiewoningen in het centrale deel van de Biesbosch. Er zijn geen gebruikscijfers bekend van bestaande trekkershutten en griendketen in de Biesbosch die veelal geen of weinig voorzieningen bevatten, aangezien deze vrij toegankelijk zijn.

Aan de hand van de doelgroepen kan wel worden afgelezen dat het om 'Gezinnen met oudere kinderen' gaat die voornamelijk in de schoolvakanties van het voortgezet onderwijs er tussenuit gaan. In het verhuur seizoen, van april tot oktober zitten 31 weken of 217 nachten. Hiervan vallen 90 nachten in schoolvakanties of weekenden met aangrenzende vrije dagen³¹. De andere doelgroep, de jonge senioren, zoekt juist eerder de momenten op buiten de schoolvakanties, aangezien deze doelgroep met name op zoek is naar rust. De overige 127 nachten (buiten de schoolvakanties) worden daarom vooral aan deze doelgroep verhuurd.

Figuur 14: Skûtsje de Trouwe Hulp

Om een inschatting te kunnen maken vergelijken we de griendkeet met zeilboot (Skûtsje) de Trouwe Hulp (figuur 14). Op deze boot zijn vergelijkbare voorzieningen aanwezig als die in een vakantiehuis in de Biesbosch zouden zijn. Er is een kleine keuken met benodigdheden, zitruimte en stevige bedden met matrassen. Er is ook beperkt drinkwater (niet stromend) en elektriciteit voor de verlichting. Door middel van gasflessen kan de keuken worden gebruikt en er is een klein toilet.

De Trouwe Hulp is enkel in het seizoen april-oktober te huren en is op 28 april

2011 voor 50 dagen in dit seizoen gereserveerd³². Gezien het seizoen nog maar net is begonnen, kunnen we aannemen dat er nog boekingen binnenkomen voor het Skûtsje. Een voorzichtige schatting lijkt 25%

³¹ (Rijksoverheid, 2010)

³² (Schootstra, 2011)

bovenop het huidige aantal geboekte dagen. Hiermee komen de totale boekingen voor Skûtsje de Trouwe Hulp uit op 63 dagen voor het seizoen 2011.

Voor het Skûtsje wordt gerekend per dag, terwijl het aannemelijk is dat vakantiehuizen gemiddeld vaker voor meer dan één nacht worden geboekt. Naar schatting zal dit gemiddeld twee nachten zijn, waardoor de verwachte geboekte nachten bij de vakantiehuizen kunnen worden verdubbeld naar 126 per seizoen, per vakantiehuis.

Mogelijke locaties

Er zijn talloze mogelijke plekken in de Biesbosch, omdat er ook talloze leegstaande huisjes verspreid staan over de Biesbosch. In de voorlopige uitkomsten van een onderzoek naar de potentie van huidige aanwezige gebouwen in de Biesbosch (Seegers, 2011), zijn vijf huizen aangegeven waar gestreefd dient te worden naar het realiseren van recreatiewoningen. Daarnaast zijn er negen huizen waar gestreefd wordt naar een andere invulling (veelal particuliere recreatiewoningen), die als alternatief zijn aangewezen om recreatiewoningen van te maken. In bijlage 9; Overzicht mogelijke vakantiehuizen, is een tabel en kaart opgenomen met deze woningen. Onderstaand schema (tabel 10) is hiervan een afgeleide, hierin staan enkel de gebouwen waarvan wordt voorgesteld in de voorlopige resultaten van eerder genoemd onderzoek die in eigen beheer te houden of te verhuren.

Streef/ alternatief	Naam	Voorzieningen	Realisatie- termijn	Uitgiftvorm
Streef	Woning de Dood	water, elektra, riool, tel, gas	< 1 jaar	eigen beheer
	Keet Deeneplaat	geen	< 1 jaar	eigen beheer
Alternatief	Keet de Plomp	geen	< 1 jaar	huur
	Keet Ganzenest	geen	< 1 jaar	eigen beheer
	Biokeet de Dood	water, elektra, riool	< 1 jaar	eigen beheer

Tabel 10: Overzicht potentiële vakantiewoningen

Uit het schema blijkt dat de gebouwen in polder de Dood de meeste potentie hebben om op een succesvolle manier omgevormd te kunnen worden tot (luxere) recreatiewoningen. Echter zijn beide gebouwen momenteel in gebruik. Woning de Dood bevindt zich in een bouwkundig goede staat en wordt momenteel bewoond door een Staatsbosbeheer medewerker, de Biokeet wordt als opslag gebruikt. Verder wordt ook Keet Ganzenest momenteel particulier verhuurd. Hierdoor kunnen deze gebouwen niet op korte of middellange termijn gebruikt worden als recreatiewoning. Dan blijven er nog twee keten over die mogelijk ingericht kunnen worden als recreatiewoningen. De Keet Deeneplaat verkeert in een bouwkundig ruim voldoende staat en wordt momenteel bewoond door een kraakwacht. Keet de Plomp verkeert in een redelijke bouwkundige staat, maar staat momenteel leeg. Er zijn bovendien geen voorzieningen ter plekke bij deze keten, waardoor deze alleen kunnen worden verhuurd als vakantiewoningen met sobere voorzieningen.

Mogelijk zijn er nog andere gebouwen in de Biesbosch die bij nader inzien geschikt zouden kunnen zijn om in eigen beheer te gaan verhuren als recreatiewoning. In dit onderzoek is er echter voor gekozen de voorlopige resultaten van het onderzoek van adviesbureau Seegers aan te houden. Dit voornamelijk

omdat de gebruikte criteria in dit onderzoek niet bekend zijn en pas later bij afronding van dat onderzoek zullen worden gepresenteerd.

Natuurwaarden

Gezien het feit dat er aanpassingen nodig zijn aan de gebouwen ligt het voor de hand dat hiervan wat overlast ontstaat. Dit is echter van korte duur en grote machines zijn hierbij niet nodig. Grote machines kunnen bovendien vaak niet ter plekke komen.

Tijdens de exploitatie van de woningen ligt de overlast sterk aan de huurders. Er is op dat vlak een duidelijk verschil op te merken tussen de leefstijlgroepen. De leefstijlgroep Ingetogen aqua zal minder rust verstoren, omdat zij zelf op zoek zijn naar rust. In deze groep bevinden zich ook relatief veel natuurvorsers. De leefstijlgroep Ondernemend paars, is op zoek naar actieve vormen van recreatie en zal in diens gedrag meer rust verstoren. Zij zullen eerder luidruchtig een balletje trappen en daarmee leefgebieden onbewust verstoren.

Maatschappelijke verantwoording

Het in gebruik nemen van de huizen is in feite een vorm van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Veel gebouwen worden momenteel immers niet of nauwelijks gebruikt, waardoor ze na verloop van tijd in verval dreigen te raken. Dit is met veel gebouwen in de Biesbosch al gebeurd. Deze gebouwen hebben vaak een bepaalde belevingswaarde die bij de Biesbosch hoort. Het verdwijnen ervan door verval draagt bij aan verlies van cultuurhistorisch erfgoed dat typisch is voor de Biesbosch.

Wanneer de verhuur van de gebouwen loopt, kan er ook de mogelijkheid worden geboden om kleine zonnecollectoren te verhuren zodat de recreant zelf batterijen kan opladen om in de avonduren een lampje te kunnen laten branden. Zonnepanelen op de daken van de huisjes zou de belevingswaarde van deze huisjes en keten aantasten voor andere recreanten. Zonnepanelen passen niet in het landschap en zijn cultuurhistorisch niet verantwoord.

Landschapsbeleving

Het in gebruik nemen van bestaande huisjes zal weinig invloed hebben op de landschapsbeleving. Er verandert immers niets aan het uiterlijk van de huisjes. Wel zullen ze in de loop der jaren wat opgeknapt moeten worden, maar dit verbeterd de beleving enkel. De huisjes horen bij de Biesbosch, ongeacht of het nou gaat om oude boerderijen, knechtwoningen of griendhutten. Ze vertellen het verhaal van de Biesbosch.

Verwachte kosten realisatie

Op basis van literatuuronderzoek zijn geen goede voorbeelden te vinden van eerder opgeknapte huizen en griendketen in of nabij de Biesbosch. Om te komen tot nauwkeurige inschattingen van de te verwachten renovatiekosten voor de gebouwen in de Biesbosch zal een onderzoek moeten worden uitgevoerd door bouwtechnici. Veel zaken spelen daarbij een rol zoals de bouwkundige staat, vergunningen, bereikbaarheid, funderingen, isolatie, etcetera.

Daarnaast zijn er kosten voor de benodigde infrastructuur om er te komen. Waar men op het land gemakkelijk middels een weg bij bestemmingen kan komen, is dat in de Biesbosch vaak niet mogelijk. De huizen zijn vaak enkel per boot te bereiken. Het verzorgen van een boot vanuit Staatsbosbeheer is

echter onhaalbaar, omdat de wensen van de gasten erg divers kunnen zijn. De ene recreant wil met de kano of kayak, een ander neemt liever een motorboot of jacht om naar het vakantiehuisje toe te varen. De recreant kan er daarom beter zelf zorg voor dragen dat ze een boot naar wens huren bij bestaande verhuurbedrijven. Enige kanttekening hierbij is het vaak ondiepe water in de Biesbosch, waardoor boten met een diepere diepgang de huizen vaak niet kunnen bereiken.

Verwachte kosten exploitatie

Aan de exploitatie van de vakantiewoningen hoeven niet zo veel kosten verbonden te zijn. Er moet een beheerder zijn die zich bezig houdt met het afhandelen van de boekingen, het voorbereiden en schoonmaken van de vakantiewoningen en kleinschalig onderhoud. Afhankelijk van de inrichting kunnen er meer werkzaamheden bij komen kijken. Als de inrichting ook bedden en beddengoed inhoudt dan zullen deze gewassen moeten worden. Wanneer er echter wordt gekozen voor een sobere inrichting met stevige houten zitbanken en stapelbedden zal er ook minder onderhoud aan zijn. De toeristen zullen dan zelf een matje en slaapzak moeten meenemen. Door een klein keukenblokje in te ruimen met benodigde materialen (servies, borden, pannen) en een industriebrander kunnen deze nichemarkt toeristen zich prima redden.

Naar verwachting zou de beheerder wekelijks één dag van acht uur aan kwijt zijn voor één vakantiehuis. Een gemiddelde Nederlandse werknemer kost bijna € 30,- per uur³³. Met deze uurtarief wordt gerekend, hoewel dat in de praktijk wellicht hoger of lager zou kunnen liggen. De wekelijkse kosten bedragen, € 30,- maal 8 uur in een werkweek, € 240,-. De jaarlijkse kosten bedragen voor de werkgever komen dan uit op, € 240,- maal de 23 weken die het seizoen duurt, € 5520,-.

Prijsstelling

Het blijkt in de praktijk nodig te zijn dat een vakantiehuis 20 tot 22 weken per jaar verhuurd is om rendabel te kunnen zijn, natuurlijk afhankelijk van het gevraagde huurbedrag³⁴. Omgerekend zal een vakantiehuis dus 163 nachten per jaar verhuurd moeten worden. Volgens de verwachte publieksaantallen zullen de vakantiehuizen slechts 126 nachten per jaar worden verhuurd. Dit zou 37 nachten te weinig zijn.

Deze berekeningen zijn niets waard zonder een correcte prijsstelling. Wanneer we vakantiehuizen en dergelijke in de regio van de Biesbosch bekijken valt op dat een gemiddelde prijs van € 15,- per persoon per nacht gebruikelijk is onder behoud van twee personen.

Hoewel men in de vakantiehuizen in de Biesbosch minder voorzieningen aantreft dan in vakantiehuizen rondom de Biesbosch is slapen in de Biesbosch een grotere belevenis. Recreanten zijn tegenwoordig bereid meer te betalen voor een belevenis³⁵. Ze willen graag iets beleven dat nog niemand anders in hun kennissenkring heeft gedaan, iets waarover ze nog niemand hebben gehoord. Hierdoor kan de prijs voor een nacht slapen in de Biesbosch gerust hoger zijn dan voor een nacht er net buiten. Het bedrag van € 20,- per nacht zou een verhoging van 33,3% inhouden die kan worden gezien als een belevenistoelage.

³³ (P&O actueel, 2008)

³⁴ (Oerle, 2011)

³⁵ (NRIT Onderzoek, 2007)

Verwachte inkomsten exploitatie

Wanneer we de gemiddelde prijs van accommodaties rondom de Biesbosch nemen van € 15,- per persoon maal het gemiddelde aantal nachten van 163 om rendabel te kunnen functioneren, komen we uit op een omzet van € 4890,- per jaar.

Wanneer we echter € 20,- per persoon per nacht rekenen voor de verwachte 126 nachten per jaar zou de jaarlijkse omzet uitkomen op € 5040,-. Kinderen zijn nog niet meegerekend, waardoor de daadwerkelijke inkomsten nog een stuk hoger kunnen komen te liggen. Naar verwachting zullen 50% van de recreanten met het gehele gezin gebruik maken van de accommodaties. Bovendien zal het merendeel van deze kinderen ouder zijn dan twaalf jaar, waardoor ook voor hen in veel gevallen het volwassenentarief geldt. Het gemiddelde gezin had in 2007 1,7 kinderen³⁶. Wanneer 50% van de gezinnen de kinderen meeneemt op vakantie, gaat het om 63 gezinnen met 107 kinderen. Deze kinderen zorgen voor een jaarlijkse omzet van € 2140,- De totale jaarlijkse omzet bedraagt dan € 7180,-.

De jaarlijkse kosten bedragen € 5520,- waardoor de jaarlijkse winst uitkomt op € 1660,-

Hiermee is echter nog geen antwoord gekomen op de vraag of het realiseren van vakantiehuizen binnen afzienbare jaren kan worden terugverdiend. Hiervoor zijn bouwtechnische onderzoeken nodig naar de renovatie- en/of verbouwingskosten.

In onderstaande tabel 11 is een overzicht gegeven van de gemaakte berekeningen.

	Berekening	Waarde
A	Verwacht aantal nachten verhuurd	- 126
B	Gemiddelde gezinsgrootte (2 volw. & 1,7 kinderen)	- 3,7
C	Verwacht aantal gasten/ jaar	A x B = 466
D	Kosten realisatie	- onbekend
E	Kosten exploitatie/ jaar	- € 5.520,-
F	Toegangsprijs	- € 20,-
G	Verwachte omzet	C x F = € 7180,-
H	Verwachte winst/ jaar*	G – E = € 1.660,-

Tabel 11: Overzicht berekeningen Vakantiehuizen

* Exclusief realisatiekosten

³⁶ (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2007)

Waardering

Aan de hand van bovenstaande uitwerking kan de volgende waardering worden gegeven aan dit projectidee (tabel 12).

Projectidee	Criteria	Waardering	Totaal
De Vakantiehuizen	Geschiktheid locatie	++	
	Beantwoording marktvraag	+	
	Effect op Natuurwaarden	+/-	
	Effect op Landschapsbeleving	+	
	Maatschappelijke verantwoording	++	
	Kosten – Baten verhouding	+/-	+

Tabel 12: Waardering Vakantiehuizen

3.7 Projectidee ‘Vergaderen in de Natuur’

In de Biesbosch zijn verschillende grotere ruimten te vinden. Meestal zijn het voormalige agrarische schuren die in de (voormalige) polders staan. Deze grotere ruimten kunnen mogelijk worden verhuurd aan bedrijven die in de natuur willen vergaderen. Aangezien deze schuren midden in de Biesbosch liggen zijn ze alleen te bereiken via het water, zodat de vergadering kan worden omlijst met een boottocht of een activiteit. Deze boottocht of activiteit kan op allerlei manieren worden ingevuld. Door dit deel uit te besteden aan boten verhurende bedrijven of rondvaartbedrijven kunnen programma's worden geformuleerd.

Door huurgeld voor de vergaderruimten te vragen kunnen nieuwe geldstromen worden aangewend op dit vlak. Reserveringen kunnen via websites lopen op ongeveer dezelfde manier als bij vakantiehuizen. Denk hierbij aan de eigen Staatsbosbeheer website (www.staatsbosbeheer.nl), maar ook aan websites van bedrijven als Recreatie.nl BV (www.vergaderenindenatuur.nl).

Door extra voorzieningen aan te bieden kan de huurprijs worden verhoogd, afhankelijk van de wensen van de huurders. Hierbij kan worden gedacht aan vergadermateriaal als beamers en flip-over blokken, recreatieve arrangementen als boottochten en kanoën maar ook aan koffie en thee, een versnapering of complete maaltijden.

Verwachte publieksaantallen

De verwachte publieksaantallen zijn in te delen in twee categorieën die algemeen gelden in het bedrijfsleven. Bedrijven met weinig werknemers, waar de eigenaar zelf de ondernemer is worden ingedeeld als het midden- en kleinbedrijf (MKB) en bedrijven met meer dan 100 man personeel worden gezien als grootbedrijven.

Het MKB bestaat uit veel kleine en middelgrote bedrijven. De kleinere bedrijven (< 10 fte) zullen naar verhouding minder vaak vergaderruimtes huren en vaker vergaderen in het eigen bedrijfspand. De middelgrote bedrijven zullen eerder gebruik maken van externe vergaderruimten in combinatie met bijzondere activiteiten of teambuilding.

De grootbedrijven zijn echter de belangrijkste doelgroep die vergaderruimten huren. Deze groep heeft in veel gevallen meerdere vestigingen verspreid over het land, waardoor reisafstanden tussen de vestigingen erg groot zijn. Om toch te kunnen vergaderen worden dan vaak vergaderlocaties gehuurd die centraal zijn gelegen. Hoewel de Biesbosch niet centraal in Nederland ligt, ligt het wel tegen de Randstad aan.

Een inschatting van daadwerkelijke aantallen is lastig te maken. Bovendien zijn er al verschillende locaties in de omgeving die vergaderruimten aanbieden. Door de locaties van de mogelijke vergaderruimten en hiermee de slechte bereikbaarheid met auto's zullen slechts weinig bedrijven gebruik maken van deze mogelijkheid.

Leefstijl-, Doel-, en Motiefgroep

Hoewel het verhuren van vergaderruimten eigenlijk geen vorm van recreatie is, zijn de gebruikers wel in te delen in dezelfde leefstijltypologie. De doelgroep omvat in alle gevallen alleen zakelijke groepen en motiefgroepen zijn niet van toepassing, omdat het om groepen mensen gaat.

In het MKB is de onderlinge sfeer tussen ondernemer en personeel vaak informeel. Hierdoor kiezen deze bedrijven vaak voor informele activiteiten en legt de nadruk op de leefstijltypering 'Ondernemend paars' voor de middelgrote bedrijven en voor de kleine ligt de nadruk op 'Uitbundig geel'.

Het grootbedrijf functioneert veel formeler waardoor de afstand tussen de directie en het personeel vaak groter is. De directies van deze grootbedrijven zijn vooral in te delen in de leefstijl 'Stijlvol en luxe blauw' terwijl het personeel in de vorm van afdelingen of teams is in te delen in de leefstijl 'Ondernemend paars'. De directies van het grootbedrijf hebben een marktwens die door vergaderruimten in de natuur kan worden ingelost.

Figuur 15: Schuur Amaliahoeve in polder Kwestieus

Mogelijke locaties

In de voorlopige uitkomsten van een onderzoek naar de potentie van huidig aanwezige gebouwen in de Biesbosch (Seegers, 2011), komen twee locaties naar voren waar gestreefd kan worden naar het realiseren van vergadermogelijkheden. Dit zijn de boerenschuur van de Amaliahoeve in de polder Kwestieus en de Biokeet in de polder de Dood (figuur 15).

Daarnaast is er nog een derde locatie die mogelijk in aanmerking komt. Namelijk de zwarte schuur in de polder Lepelaar. In het eerder genoemde onderzoek

wordt deze schuur aangewezen als streefplek voor een groepsaccommodatie, maar als optie het realiseren van vergaderruimte.

Wanneer er gekeken wordt naar de aanwezige voorzieningen op deze afgelegen plekken, komt naar voren dat alleen de Biokeet voorzien is van enige moderne gemakken (stromend water, elektriciteit en het riool/een septic tank). De schuur van de Amaliahoeve is enkel voorzien van een septic tank en de zwarte schuur is van geen enkele voorziening voorzien. Om op een juiste manier te kunnen vergaderen is het van belang om in ieder geval te zorgen voor sanitaire mogelijkheden (d.m.v. septic tank) en elektriciteit om computers, beamers en algehele verlichting mee te kunnen voeden.

Verdere voorzieningen zouden het vergaderen aangenamer maken, maar deze zijn minder onmisbaar dan sanitaire voorzieningen en elektriciteit. Drinkwater kan ook in flessen worden aangevoerd en een telefoonlijn is tegenwoordig vrijwel niet meer nodig aangezien zowel telefoneren als internetten vrij gemakkelijk kunnen via het mobiele telefonie netwerk. Dit is echter wel afhankelijk van het bereik van dit netwerk. Gas is daarentegen van groter belang, hoewel de voorgestelde vergaderruimtes in de winter niet bereikbaar zijn vanwege ijsvorming, zou het in de andere seizoenen wenselijk kunnen zijn om een vergaderruimte te verwarmen.

Wat betreft de bereikbaarheid is het een stuk lastiger in de Biesbosch. Alle hierboven voorgestelde locaties zijn enkel met een boot te bereiken, waardoor het lastiger wordt om de logistiek rondom de vergaderingen rond te krijgen. Daar staat bovendien tegenover dat het Stayokay hostel in Dordrecht gemakkelijk vanuit de Randstad is te bereiken en vanuit die locatie zijn al veel mogelijkheden om te gaan kanoën en dergelijke in de Hollandsche Biesbosch. Hierdoor zal de vraag naar vergaderlocaties in het centrale deel van de Biesbosch niet zo groot zijn, het is immers lastig te bereiken.

De Amaliahoeve wordt momenteel al via het bedrijf 'Biesbosch Evenementen' aangeboden als mogelijke vergaderlocatie, hoewel deze in eigendom is van Staatsbosbeheer, maar daar wordt eigenlijk nooit gebruik van gemaakt³⁷.

Maatschappelijke verantwoording

Mogelijk kunnen door middel van kleine ingrepen manieren worden gevonden om op kleine schaal groene energie op te wekken en op deze manier te voorzien in voldoende elektriciteit om de verlichting te regelen. Dit kan met zonnecollectoren en grote accu's. Op grote schaal is dit echter niet toepasbaar. Elektriciteit kan tot op heden nog niet op een goede manier worden opgeslagen. Zonnecollectoren maken niet altijd elektriciteit (bij slecht weer, na zonsondergang), waardoor voor een constante energievoorziening netstroom onontbeerlijk is. Dit is voor computers en beamers dus nog geen goede oplossing. Natuurlijk zijn er ook mogelijkheden om energie op te wekken door middel van windenergie. Het waait echter niet constant waardoor ook deze vorm van hernieuwbare energiebron nog geen goede oplossing biedt. Bovendien zou een grote windturbine niet passen in het landschapsbeeld van de Biesbosch. Bij de Amalia hoeve is het daarnaast ook niet mogelijk in verband met de nabijheid van hoogspanningsmasten.

Het aftappen van elektriciteit van de hoogspanningsmasten is niet mogelijk omdat er transformatoren (trafo-station) nodig zijn om de hoogspanning om te zetten in laagspanning. Deze zijn te duur om te plaatsen voor een enkele vergaderruimte.

³⁷ (Elings, 2011)

Landschapsbeleving

Aan de landschapsbeleving veranderd bij dit projectidee vrijwel niets. Er wordt gebruik gemaakt van bestaande gebouwen die passen in de historie van de Biesbosch. Aan de buitenkant van deze panden zal niet veel worden aangepast tenzij dit noodzakelijk is om te voorzien aan enkele voorzieningen. Buiten de voorzieningen voor energieopwekking kan ook worden gedacht aan aanlegsteigers en dergelijke voorzieningen. Voorzieningen kunnen vaak zodanig worden aangelegd dat zij geen of weinig nadelige consequenties hebben voor de beleving.

Verwachte kosten realisatie

De kosten van de realisatie zijn sterk afhankelijk van de ingrepen die moeten plaatsvinden om de schuren aan te passen. Deze zijn in de Amaliahoeve talrijk, omdat er geen voorzieningen zijn en de ruimte is erg groot. Het verwarmen van de ruimte zou gepaard gaan met hoge gaskosten. Het inbouwen van extra verdiepingen zou de gaskosten drukken, maar neemt verbouwingskosten met zich mee.

In de Biokeet zijn de verbouwingskosten aanzienlijk minder. Hier zijn de belangrijkste voorzieningen al aanwezig, waardoor hiervoor vrijwel geen aanpassingen hoeven plaats te vinden. Wel is het nodig de ruimte geschikt te maken voor vergaderingen.

Per locatie zal hier een onderzoek moeten worden uitgevoerd door bouwtechnici, om te kijken welke verbouwingen nodig zijn en welke kosten hier mee verband houden.

Tussentijdse evaluatie

Gezien de vele aanpassingen die benodigd zijn om de Amalia- en Zwarte schuur geschikt te maken voor het houden van vergaderingen, is het onwaarschijnlijk dat deze op die plekken gerealiseerd kunnen gaan worden. Om op een goede manier te kunnen vergaderen, zullen basisvoorzieningen als een goede elektriciteitsvoorziening onontbeerlijk zijn.

De Biokeet heeft in dat oogpunt meer potentie, hoewel voor alle locaties geldt dat ze alleen met de boot te bereiken zijn. Hierdoor bestaat er een barrière voor de potentiële bedrijven die gebruik willen maken van een dergelijke voorziening. Deze barrière bestaat niet bij andere vergaderruimtes van andere verhuurders in de regio. Bovendien kan het Stayokay exact dat aanbieden wat in dit onderzoek wordt voorgesteld wordt, maar dan met goede parkeermogelijkheden en een goede bereikbaarheid.

Het aanbod aan vergaderruimten is eveneens groot, al dan niet in de natuur. Op de eerder genoemde website www.vergaderenindenatuur.nl zijn tientallen mogelijkheden in de natuur te vinden verspreid over het gehele land.

Om deze redenen blijkt dit projectidee onhaalbaar en zal niet verder worden uitgewerkt.

Waardering

Aan de hand van bovenstaande uitwerking kan de volgende waardering worden gegeven aan dit projectidee (tabel 13).

Projectidee	Criteria	Waardering	Totaal
Vergaderruimten	Geschiktheid locatie	-	
	Beantwoording marktvrage	--	
	Effect op Natuurwaarden	+/-	
	Effect op Landschapsbeleving	+/-	
	Maatschappelijke verantwoording	+	
	Kosten – Baten verhouding	N.O.	-

Tabel 13: Waardering Vergaderen in de Natuur

4 Conclusie

Dit hoofdstuk omvat de conclusie van de resultaten van het gevoerde onderzoek. In tabel 14 zijn de waarderingen uit het gevoerde onderzoek samengevat.

4.1.1 De projectideeën

Projectidee	Totale waardering
De Uitkijktoren	++
Rondje Noordwaard	+/-
De Kabelbaan	--
Het Faunabos	--
De Vakantiehuizen	+
Vergaderruimten	-

Tabel 14: Overzicht totale waardering projectideeën

De uitkijktoren blijkt op alle vlakken goed te scoren. Hoewel de kosten voor aanleg hoog zijn, zijn de verwachte inkomsten hoog genoeg om in de eerste 5 jaren alle kosten terug te verdienen. Hierdoor is in de overige 15 jaar waarin de uitkijktoren wordt afgeschreven voldoende ruimte om inkomsten te genereren.

Het rondje Noordwaard blijkt niet goed uit te voeren wanneer er tol wordt geheven en er auto's gaan rijden. Daar is niet voldoende vraag voor en kost te veel. Wanneer er echter fietsen worden verhuurd zijn de kosten veel lager. De inkomsten na 5 jaar zijn hoog genoeg om het project voort te zetten, uit te breiden en een redelijke winst te maken, maar het zal niet uitgroeien tot de recreanten trekker, die verloren inkomsten uit Rijksbijdragen kan rechtekken. Uitbesteding helpt mogelijk de kosten te drukken, maar voor de fietsenmaker zijn de kosten voor de aanschaf van fietsen net zo hoog, waardoor de te behalen winsten minimaal zijn.

De kabelbaan blijkt niet mogelijk in de aanwezige hoogspanningsmasten, waardoor de kosten hoog oplopen en landschapsvervuiling door het plaatsen van nieuwe pijlers toe neemt. De kosten zijn naar verwachting zelfs zo hoog dat het onmogelijk door Staatsbosbeheer alleen kan worden uitgevoerd.

Het faunabos is in feite een pilotproject voor de herintroductie van elanden in Nederland, echter zitten hier nog veel vragen en bezwaren aan. Vooral op maatschappelijk verantwoord en landschappelijk vlak blijkt het lastig om voldoende ondersteuning te vinden om dit project uit te voeren. Er blijkt bovendien lastig een geschikte locatie te vinden die naast elanden ook voor recreanten geschikt is. De locatie moet een gecontroleerde ingang hebben, zodat er entree voor het bezoek geheven kan worden.

De vakantiehuizen blijken goed mogelijk voor de toeristen die het niet te nauw nemen met voorzieningen als schoon stromend water en elektriciteit. Uit een ander potentieonderzoek naar de gebouwen in de Biesbosch (Seegers, 2011) komen echter niet veel gebouwen naar voren waarbij gestreefd kan worden naar verhuurbare vakantiewoningen die in eigen beheer van Staatsbosbeheer kunnen blijven. Daarnaast is de te verwachten winst marginaal en afhankelijk van de aantallen huurders die tegelijk aanwezig zijn.

De vergaderruimten in de natuur zijn wel degelijk een goed idee, maar stuiten op vrij veel concurrentie in de regio. De gebouwen in de Biesbosch moeten worden aangepast om te voldoen aan de eisen van vergaderende bedrijven, waardoor verbouwings- en aanlegkosten hoog uitkomen. Vooral sanitair, en deugdelijke verlichting zijn onmisbaar. Bovendien zijn de locaties erg slecht bereikbaar, waardoor bedrijven, die vaak efficiënt proberen te vergaderen afhaken.

4.1.2 Beantwoording van de marktvraag

De diverse projectideeën beantwoorden diverse marktvragen van recreanten uit verschillende leefstijlgroepen. In tabel 15 is weergegeven welke marktvraag (gedeeltelijk) wordt beantwoord door welk projectidee. Aan de hand hiervan wordt eveneens aangegeven welke leefstijlgroepen nieuwe belevingsmogelijkheden krijgen.

Marktwensen	Leefstijlgroepen	Projectideeën
Sportieve activiteiten; wandelen & fietsen	Ingetogen aqua, Gezellig lime, Uitbundig geel, etc.	Rondje Noordwaard, Uitkijktoren
Kunst & cultuur	Ingetogen aqua, Creatief & inspirerend rood	(Uitkijktoren)
Ontdekken & beleven van nieuwe dingen	Ondernemend paars	Uitkijktoren, De Vakantiehuizen, Het Faunabos, De Kabelbaan
Stijl, luxe & klasse	Stijlvol & luxe blauw	Vergaderruimten
Wilderniservaringen verblijf	Avontuurlijk paars	De Vakantiehuizen
Kleine campings of vakantiehuizen met veel privacy	Ingetogen aqua, Rustig groen	De Vakantiehuizen

Tabel 15: Overzicht beantwoording marktvraag

De projectideeën vervullen allemaal een deel van de marktvragen, hoewel er geen goed antwoord op de vraag naar kunst en cultuur gegeven wordt. Door de uitkijktoren te realiseren als kunstobject en/of in te richten met kunst kan daar nog verandering in komen.

De wensen van de verschillende leefstijlgroepen worden met de verschillende projectideeën grotendeels vervuld, waarbij het aanwezige aanbod in de Biesbosch wordt uitgebreid.

4.1.3 Het beste projectidee

Het plaatsen van een uitkijktoren blijkt in alle opzichten de beste oplossing. Op alle onderzochte criteria wordt dit projectidee als goed of zeer goed geclassificeerd en het heeft daarbij ook de potentie om voldoende geld binnen te halen om interessant genoeg te zijn om te realiseren.

Verbreiding van de inkomsten op het vlak van recreatie blijkt niet gemakkelijk en het is nodig om heel ambitieus te werk te gaan. Ambitieuw maar toch kritisch om te voorkomen dat het mislukt.

5 Aanbevelingen

Verder marktonderzoek is nodig wanneer er besloten wordt om één of meerdere van de projectideeën uit te gaan voeren. Uitgebreider marktonderzoek onder de omwonenden, recreanten en toeristen geeft een completer beeld van de gebruikers en nauwkeurigere inschattingen van het aantal gebruikers.

Sommige voorzieningen kunnen mogelijk ook verhuurd worden aan defensie, om bijkomende inkomsten te genereren. Defensie heeft momenteel al regelmatig oefeningen in de Biesbosch. Ook defensie moet flink bezuinigen waardoor verschillende oefenbasissen moeten sluiten. Hierdoor zullen ze relatief vaker gebruik gaan maken van andere locaties voor trainingen. Wanneer de Biesbosch beschikt over een uitkijktoren, kan die ook worden ingezet om te oefenen met abseilen en dergelijke.

Om op een succesvolle manier vakantiewoningen te gaan verhuren in het gebied kan het nodig zijn om te kijken welke andere gebouwen in de Biesbosch in eigen beheer kunnen blijven. Er zijn verschillende huizen mogelijk, echter in de voorlopige resultaten van het potentieonderzoek door adviesbureau Seegers worden meerdere woningen al direct in erfpacht gegeven. Dit levert mogelijk minder inkomsten op dan wanneer ze in eigen beheer worden verhuurd. Onderzoek naar de verschillen in inkomsten zijn nodig om hier uitsluitsel over te geven.

Het Faunabos kan eventueel ook worden uitgevoerd met andere diersoorten op een veel kleinere schaal. Denk daarbij aan diverse marterachtigen en op knaagdieren. Wat betreft bevers is er echter al een beverobservatorium 'Beverbos' bij het bezoekerscentrum van Dordrecht.

6 Afbeeldingen & tabellen

Afbeeldingen

Figuur omslag:	Luchtfoto van de Nieuwe Noordwaard (Jacques van der Neut).....	1
Figuur 1:	Gastvrij Nederland model voor dagrecreatie (Anonymus2, 2011)	15
Figuur 2:	Gastvrij Nederland model voor verblijfsrecreatie (Anonymus2, 2011)	16
Figuur 3:	Uitkijktoren bij het Biesboschmuseum met uitzichtcirkels.....	21
Figuur 4:	Trucage foto; Bostoren op uitkijkheuvel Lijnoorden	22
Figuur 5:	Gezin met jonge kinderen bij de Bostoren	23
Figuur 6:	Foto zonnepanelen op toren Landgoed Larenstein	25
Figuur 7:	Voorgestelde autoroute met mogelijke locaties slagbomen of fietsverhuur	29
Figuur 8:	Fietsers op de Hilweg	30
Figuur 9:	Op de gehuurde OV-fiets door de Noordwaard	32
Figuur 10:	Hoogspanningsmast aan de Amer	36
Figuur 11:	Locaties mogelijke pilotgebieden. (Houben, 2010)	38
Figuur 12:	Eland springt over hek (The Independent, 2005)	40
Figuur 13:	Voorbeeld Griendkeet; De Zwarte keet op de Deeneplaat, Dick Elings	42
Figuur 14:	Skûtsje de Trouwe Hulp	43
Figuur 15:	Schuur Amaliahoeve in polder Kwestieus.....	49

Tabellen

Tabel 1:	Recreatie categorieën binnen de toeristisch recreatieve dimensies.....	19
Tabel 2:	Vergelijking vraag & aanbod	20
Tabel 3:	Overzicht berekeningen Uitzichtcirkels	27
Tabel 4:	Waardering Uitzichtcirkels	27
Tabel 5:	Gebruikersgroepen Rondje Noordwaard.....	28
Tabel 6:	Overzicht berekeningen Rondje Noordwaard	33
Tabel 7:	Waardering Rondje Noordwaard.....	34
Tabel 8:	Waardering Kabelbaan.....	37
Tabel 9:	Waardering Faunabos.....	41
Tabel 10:	Overzicht potentiële vakantiewoningen	44
Tabel 11:	Overzicht berekeningen Vakantiehuizen	47
Tabel 12:	Waardering Vakantiehuizen.....	48
Tabel 13:	Waardering Vergaderen in de Natuur	52
Tabel 14:	Overzicht totale waardering projectideeën	53
Tabel 15:	Overzicht beantwoording marktvraag	54

7 Bibliografie

- Anonymus. (2011, februari 14). *Spectaculaire aanleg kabelbaan*. Opgeroepen op april 19, 2011, van Floriade 2012: www.floriade.nl/nieuws/spectaculaire-aanleg-kabelbaan
- Anonymus1. (2004). *Koersend naar een Verenigde Biesbosch, Beheer- en Inrichtingsplan Nationaal Park de Biesbosch*. 's Hertogenbosch: Overlegorgaan Nationaal Park de Biesbosch.
- Anonymus2. (2011). *Gastvrij Nederland model*. Opgeroepen op maart 29, 2011, van Recron innovatiecampagne: www.recroninnovatiecampagne.nl/nl/informatie/het-gastvrij-nederland-onderzoek-dagrecreatie/gastvrij-nederland-model
- Architectuur.org. (2010). *Bostoren*. Opgeroepen op april 21, 2011, van Architectuur.org: www.architectuur.org/search03.php
- Berkers, R.F.A., M. van Middelkoop (2003). *Marktonderzoek Bostoren Landgoed Schovenhorst*. Den Haag: Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2007). *Demografische informatie*. Opgeroepen op april 28, 2011, van CBS: www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/beschrijving/demografische-ontwikkelingen.htm
- Elings, D. (2011). Mondelinge mededeling. Werkendam.
- Falco BV. (2011, april 26). Falco Prijslijst. Vriezenveen.
- Floriade 2012. (2011). *Tickets*. Opgeroepen op april 19, 2011, van Floriade 2012: www.floriade.nl/tickets
- Gemeente Almere. (2011, april 06). Bevolkingscijfers per 1 april 2011. Almere.
- Groninger Courant. (2008, november 24). Kabelbaan naar Groninger binnenstad gaat 25 miljoen euro kosten. *Groninger Internet Courant*, p. Nieuws.
- Herbst-Verkerk, G. (2009, maart). Bomentuin op grote hoogte op landgoed Schovenhorst in Putten. *Kijk op Oost-Nederland*, pp. 75-77.
- Hooff, v. W., T. de Bruin (2008). *'Ondergedompeld in de Biesbosch', Beleidsplan Recreatie en Toerisme voor de Biesbosch Regio*. Breda: NL RNT.
- Hoogers, R. (2010, augustus 24). *Startsalaris MBO*. Opgeroepen op april 2, 2011, van financieel.infonu.nl: <http://financieel.infonu.nl/geld/59486-startsalaris-mbo.html>
- Houben, B., L. Linnartz (2010). *Elanden in de Biesbosch, Boegbeeld van wildernisnatuur*. Hoog Keppel: ARK natuurontwikkeling.
- Metdezoon. (2011). *Opbrengstcalculator*. Opgeroepen op mei 13, 2011, van Metdezoon: www.zonnepanelen.nl
- Muusse, T. (2011, mei 24). Mondelinge mededeling. Werkendam.
- NBTC. (2009). *Kerncijfers Toerisme en recreatie*. Leidschendam: Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen.

- NRIT Onderzoek. (2007). *Tendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2006-2007*. Breda: NRIT media.
- NRIT Onderzoek. (2009). *Verslag van het recreatieonderzoek in de Biesbosch*. Breda: NRIT media.
- Oerle, v. T. (2011, maart 23). Mondelinge mededeling. Wageningen.
- Onderzoek en Statistiek Lelystad. (2011, januari 1). *Feiten en cijfers*. Opgeroepen op april 15, 2011, van Lelystad: www.lelystad.nl/nl/onderzoek/Feiten_en_Cijfers_over_Lelystad-Feiten_en_cijfers.html
- P&O actueel. (2008, juni 3). *Nederlandse werknemer kost 27 euro per uur*. Opgeroepen op april 28, 2011, van P&O actueel: <http://www.penoactueel.nl/management/nederlandse-werknemer-kost-27-euro-per-uur-2019.html>
- Rijksoverheid. (2010). *Wanneer zijn de schoolvakanties?* Opgeroepen op april 13, 2011, van Rijksoverheid: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/schoolvakanties/vraag-en-antwoord/wanneer-zijn-de-schoolvakanties.html
- Schootstra, R. (2011, april 28). *Beschikbaarheid*. Opgeroepen op april 28, 2011, van De Trouwe Hulp: www.detrouwehulp.nl
- Seegers, B. (2011). *Voorlopige resultaten potentieonderzoek gebouwen in de Biesbosch*. Loon op Zand: Seegers advies.
- Siderius, M. (2009, september 11). Rond de 25.000 bezoekers Bostoren. *Stentor regio Veluwe West*.
- Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe. (2010). *huurfietsen*. Opgeroepen op april 26, 2011, van De Hoge Veluwe: www.hogeveluwe.nl/nl/zien-doen/fietsen/huurfietsen/45
- Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe. (2010). *witte fietsen*. Opgeroepen op april 26, 2011, van De Hoge Veluwe: www.hogeveluwe.nl/nl/zien-doen/fietsen/witte-fietsen/44
- TenneT TSO B.V. (2010). *Veiligheidsvoorschriften voor werken in de nabijheid van bovengrondse hoogspanningsverbindingen beheerd door TenneT TSO B.V.* Arnhem.
- Veer, M., R. Abma, R. Berkers (2005). *Recreatie in de Oostvaardersplassen anno 2005*. Den Haag: Stichting Recreatie.
- ZKA Consultants & Planners. (2009). *Monitor Toerisme en Recreatie Flevoland 2009*. Breda.
- Zwart, H., S. Muilwijk, H. Voorhans (2011). *Overnachten in de Biesbosch, Een verkenning naar de mogelijkheden voor overnachten*. Culemborg: BWZ Ingenieurs.
- Zweden Vandaag. (2010, november 22). *Meer verkeersongelukken met elanden*. Opgeroepen op april 26, 2011, van Zweden Vandaag: www.zwedenvandaag.nl/nl/economie-mainmenu-27/verkeer-en-transport-mainmenu-175/2233-meer-verkeersongelukken-met-elanden

8 Bijlagen

Bijlage 1 Kaart Nationaal Park De Biesbosch

Bijlage 2 Beschrijving belevingswerelden of leefstijlgroepen

Bijlage 3 Beschrijving doelgroepen

Bijlage 4 Beschrijving motiefgroepen

Bijlage 5 Recreatiebedrijven rondom N.P. de Biesbosch

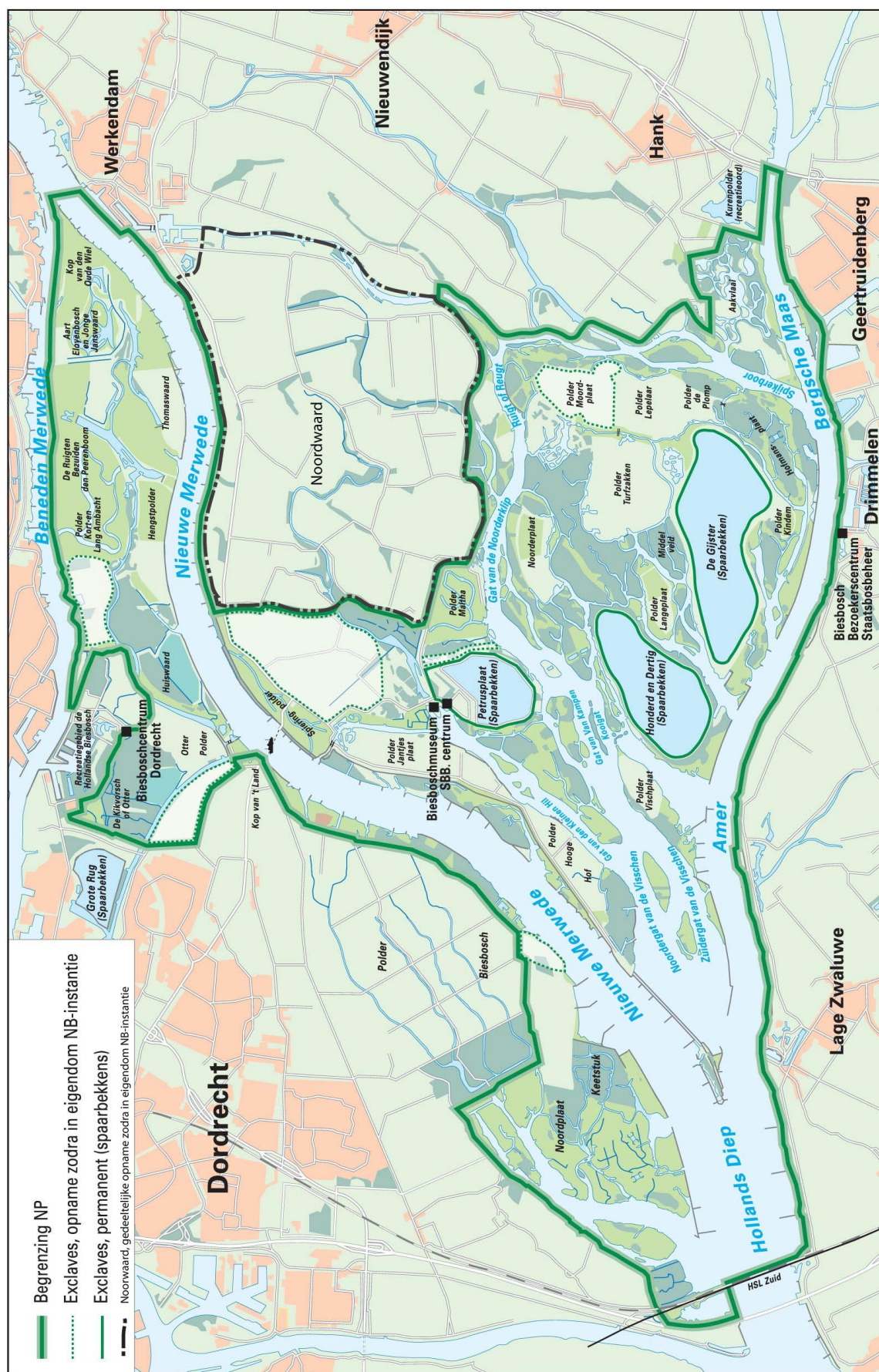
Bijlage 6 Overzicht aantallen leefstijlen per bedrijfscategorie

Bijlage 7 Voorgestelde wegen en fietspaden Noordwaard

Bijlage 8 Fiets verhurende bedrijven

Bijlage 9 Overzicht mogelijke vakantiewoningen

Bijlage 1 Kaart Nationaal Park de Biesbosch

Bijlage 2 Beschrijving belevingswerelden of leefstijlgroepen

Bron: (Anonymus2, 2011)

Belevingswerelden voor verblijfsrecreatie

Uitbundig geel

Uitbundig geel is de spontane, gezellige en sociale groep. Het is de groep echte vakantiegangers. Een vakantie hoeft niet zo extreem te zijn, als het maar actief, sportief, gezellig en verrassend is. Contact met anderen - familie, vrienden, kennissen - is gewenst en leuk. Uitbundig geel zoekt campings en bungalowparken waar de voorzieningen goed zijn en waar genoeg te doen is voor iedereen. Uitbundig geel is een grote groep in Nederland!

Gezellig lime

Gezellig lime houdt net als geel ook van gezelligheid en sportiviteit, maar het mag allemaal een tikkeltje rustiger en het hoeft ook allemaal niet zo lang. Het gezin is belangrijk. Vakantie is voor de lime gasten lekker vrij zijn, genieten van rust en ontspanning, even weg van de dagelijkse verplichtingen en dan gezellig met het gezin iets leuks doen: fietsen, bbq-en, een spelletje spelen. Een bungalowpark of camping in Nederland geeft een echt vakantiegevoel, maar vaak moet de gezellige lime groep wel een beetje op de kosten letten.

Rustig groen

Vakantie is voor de rustige groene belevingswereld vooral een kwestie van lekker doen waar men zin in heeft, rust nemen in eigen omgeving, even niets aan het hoofd hebben. De consument uit de groene wereld heeft niet zulke bijzondere wensen. Het gewone en herkenbare is juist fijn, vertrouwd. Dan komt men lekker tot rust. In eigen land is genoeg moois te zien en te ontdekken, men hoeft er niet ver voor te reizen. Men kent de winkels die men tegenkomt en men kan gewoon de eigen taal spreken.

Ingetogen aqua

Vakantiegangers in het segment aqua kunnen als rustig en ruimdenkend worden getypeerd. In deze belevingswereld vinden we veel empty nesters, die weer tijd hebben voor hun eigen hobby's en interesses. Inspirerende maar rustige vakanties horen daar ook bij. In Nederland gaat men graag meerdere keren op pad, op een rustig moment naar de (kleinere) camping of bungalowpark met veel privacy. Cultuur en (rustige) sportieve mogelijkheden - wandelen, fietsen, nordic walking - worden gewaardeerd.

Avontuurlijk paars

Avontuurlijk paars is de wereld van mensen die graag iets nieuws willen beleven of ontdekken in hun vakantie. Gewoon is niet goed genoeg voor deze groep. Ze gaan op zoek naar een bijzondere ervaring. Dat mag een tikje wild zijn - een boomhut of een survivaltent - maar het bijzondere kan 'm ook zitten in het beleven van luxe en exclusiviteit. Avontuurlijk paars is meer met zichzelf bezig dan met de anderen. U trekt ze dus eerder met iets individueels dan met het 'groepsgebeuren'.

Belevingswerelden voor dagrecreatie

Uitbundig geel

Recreanten in de gele belevingswereld zijn echte levensgenieters die graag samen met anderen actief en sportief recreëren. Recreatie is voor deze groep genieten, uitgaan en lekker eten. Actief, sportief, gezellig en verrassend zijn de kernwoorden bij de vormen van recreatie die zij kiezen. Contact met anderen – familie, vrienden of kennissen – is belangrijk. Zij gaan ook regelmatig met een grotere groep dan alleen het eigen gezin op pad. Ze zijn energiek en enthousiast en letten er bij het uitkiezen van een activiteit op dat iedereen het ook naar de zin kan hebben. Recreatief winkelen behoort zeker ook tot hun favoriete bezigheden. En ze beschikken over iets meer budget dan gemiddeld.

Gezellig lime

Gezellig lime recreanten zijn gewone, gezellige mensen die recreëren om zo even weg te zijn van de dagelijkse beslommeringen. Recreëren is “even lekker weg met elkaar”. Daarbij staat samen zijn, gezelligheid en (sportieve) ontspanning centraal. De lime recreant stelt daarbij niet van die bijzondere eisen. Een braderie of rommelmarkt is heel gezellig, je komt er altijd wel iemand tegen! Lekker vrij zijn, rust en doen waar je op dat moment zin in hebt, dat telt voor de recreanten uit de lime belevingswereld. Daarbij wordt wel een beetje op de kosten gelet, je kunt tenslotte je geld maar één keer uitgeven.

Rustig groen

Recreanten uit de groene belevingswereld zijn kalm en serieus. Recreëren is voor hen niets anders dan uitrusten, ontspannen en tijd hebben voor je hobby's. Even rust nemen in eigen omgeving en niets aan je hoofd hebben. In eigen omgeving is genoeg moois te zien en te ontdekken, je hoeft er niet ver voor te reizen. Lekker tijd hebben voor je hobby en omgaan met bekenden die dezelfde hobby hebben. Groene recreanten omschrijven zichzelf relatief vaker als gewoon, nuchter, bedachtzaam en kalm. Zij gaan graag hun eigen gang en vinden dat de maatschappij van vandaag toch wel erg hard aan het veranderen is. Hun gevoel is dat het “vroeger vaak beter was”. De dagrecreatieactiviteiten die zij kiezen, passen vaak goed bij deze beleving. Eén- en tweepersoonshuishoudens in de oudere leeftijdsklassen zijn in deze groep relatief oververtegenwoordigd.

Ingetogen aqua

Recreanten uit de aqua belevingswereld zijn bedachtzaam en geïnteresseerd in cultuur en wat zij kunnen betekenen voor de maatschappij. Ze beschrijven zichzelf als ruimdenkend, rustig, geïnteresseerd in anderen en serieus. In deze groep vinden we relatief vaker empty nesters, die weer tijd hebben voor hun eigen interesses. Inspirerende maar ook vaak rustige activiteiten horen daar bij. Zij verdiepen zich graag in kunst en cultuur, willen nog volop meedoen met de maatschappij van vandaag en alle veranderingen die zij daarin zien. Deze recreanten houden ook wel van sportieve activiteiten. Wandelen, fietsen, nordic walking: dat houdt je fit!

Stijlvol en luxe blauw

Recreanten uit de blauwe belevingswereld zijn zelfverzekerd en vinden dat ze in hun vrije tijd wel wat luxe en stijlvol ontspannen verdienen. Ze zijn zakelijk en intelligent. Ze houden van stijl en klasse, zijn wat meer gericht op de exclusievere vormen van recreatie. Recreëren betekent voor hen zich even ontspannen en afstand nemen van de dynamiek van alledag. Dit doen zij door actief te sporten maar ook

door aandacht te besteden aan het 'social network'. In hun vrije tijd zoeken zij graag "ons soort mensen". Meer exclusieve vrijetijdsbestedingen als wellness en ook bijeenkomsten met VIP arrangementen, zijn populair bij deze belevingswereld.

Ondernemend paars

Recreanten uit de paarse belevingswereld laten zich graag verrassen en inspireren, in het bijzonder door cultuur. Nieuwe dingen zien, ontdekken en beleven. Het gewone is vaak niet goed genoeg voor de ondernemend paars ingestelde recreant. Zij zijn op zoek naar een bijzondere ervaring. Met name cultuur, maar ook activiteit en sportiviteit staan daarbij vaak centraal. Toch zien we na een drukke (werk)periode dat deze recreanten ook erg kunnen genieten van een sauna of wellness arrangement. Het zijn relatief veel jonge één- of tweepersoonshuishoudens.

Creatief en inspirerend rood

Recreanten uit de rode belevingswereld zijn in het algemeen erg creatief, op zoek naar uitdagingen en inspirerende ervaringen. Ze gaan graag buiten de gebaande paden. Karakterkenmerken als onafhankelijk, intelligent, zelfbewust, artistiek en ruimdenkend passen goed bij deze recreanten. Het onbekende is juist spannend en prikkelend. Recreatie betekent naast sportiviteit en ontspanning ook het zoeken naar vernieuwende stromingen, moderne kunst en andere culturen.

Bijlage 3 Beschrijving doelgroepen

Bron: (Zwart, 2011)

Doelgroep	Bestedingen	Gedrag	Behoefte
Gezinnen met jonge kinderen (kinderen van 0 tot 12 jaar)	Niet al te groot beschikbaar budget, tevens geen behoefte om veel geld uit te geven aan luxe (bijvoorbeeld dineren), door aanwezigheid kleine kinderen.	Door de aanwezigheid van kleine kinderen moet het vertier niet al te ver van de accommodatie te vinden zijn. Ook een veilige omgeving is, vooral voor de allerkleinsten, cruciaal bij de keuze van de soort accommodatie. Bij kinderen boven de 4 jaar dient rekening gehouden te worden met schoolvakanties.	Kwaliteit-prijsverhouding is een belangrijk punt, rustige omgeving in een "spannende" accommodatie is voor het gehele gezin belangrijk. Faciliteiten in de accommodatie, gericht op kleine kinderen en ouders is een belangrijk aspect.
Gezinnen met oudere kinderen (kinderen van 13 tot 18 jaar)	Over het algemeen is het bestedingspatroon hoger dan die van gezinnen met jongere kinderen. Vaak komt dit doordat beide ouders allebei kunnen werken nu de kinderen wat ouder zijn.	De oudere kinderen hebben meer inspraak op de keuze van hun vakantiebestemming. Daarnaast zijn ze zelfstandiger en zoeken bestemmingen waar ze zelfstandig activiteiten kunnen ondernemen.	Er is een sterke behoefte aan keuzemogelijkheden. Er moet iets "te doen" zijn. Te denken valt aan sport en andere actieve buitenactiviteiten.
Yuppen ("Young Urban Professionals")	Door vrijgezellen bestaan en vaak een goed betaalde baan, zijn de bestedingen hoog.	Zijn niet gebonden aan schoolvakanties en zijn graag "op pad".	Luxe accommodaties voorzien van veel comfort.
Dinks ("Double Income, No Kids")	Dink is de doelgroep die voortkomt uit de "Yup". Ze hebben een partner die ook werkt en hebben geen kinderen. Ze hebben een hoog bestedingspatroon.	Gaan vaak op vakantie, meestal naar verre bestemmingen. Verkiezen landelijke boven het stedelijke in tegenstelling tot de "Yup".	Comfort met grote mate van beleving, hebben weinig tijd en kiezen nauwkeurig (internet is hierbij een zeer belangrijk medium).
Senioren 55-plus (de nog werkende oudere) en 65-plus (de oudere met pensioen)	Omdat 55-plusser nog werkzaam is, heeft deze groep veelal een ruimer budget voorhanden dan de 65-plussers. Al heeft deze groep nog een betrekkelijk goed pensioen opgebouwd.	Kunnen buiten schoolvakanties weg en maken daarvan gebruik middels regelmatige (korte) vakanties. Gaan ook met kleinkinderen op vakantie.	Comfort met mindere mate behoefte aan luxe. Behoeft aan rust, natuur een goede bereikbaarheid en de mogelijkheid om te kunnen wandelen of fietsen. Tevens veel interesse in cultuur en historie.
Groepen particulier en zakelijk	Particulier: zijn zeer divers in samenstelling. Vaak is het budget van te voren vastgesteld waardoor "uitschieters" in bestedingen niet voor komen. Vaak bezuinigt men op de accommodatie (bij verblijfsrecreanten) om meer te kunnen besteden aan de dagprogramma's. Zakelijk: Vaak een bestedingspatroon dat gelijk loopt aan de conjunctuur.	Weinig tijd voor een individuele dag invulling door een vaak volgepland dagprogramma.	Grootschalige verblijfsaccommodatie met een gemeenschappelijke ruimte en voorzieningen gericht op grotere groepen, zowel zakelijk als particulier.

Bijlage 4 Beschrijving motiefgroepen

Bron: (Hooff, 2008) & (Zwart, 2011)

De gezelligen

Gezellig samen erop uit met familie of vrienden. Het overgrote deel van deze groep is afkomstig uit de regio, hebben een kleine actieradius en de groep bestaat uit alle leeftijdsgroepen. Trekken zich vaak op in de buurt van horeca voorzieningen.

De rustzoekers

Deze motiefgroep staat ook bekend als de er-even-tussenuit-recreant: Doorgaans dichtbij huis, even ertussen uit, de batterij opladen, op zoek naar rust en stilte. Ook veel recreanten uit de Randstad of Brabantstad die even een dagje komen ontspannen.

De geïnteresseerden

Brede belangstelling voor cultuur, natuur en historie. Interesse voor het gebied, er lekker tussen uit en ook nog wat leren. Deze groep komt van verder weg; Heel Nederland en Vlaanderen, maar het grootste deel komt uit een straal van 40 km om het gebied. Ze bezoeken musea en bezoekerscentra en maken gebruik van rondvaarten.

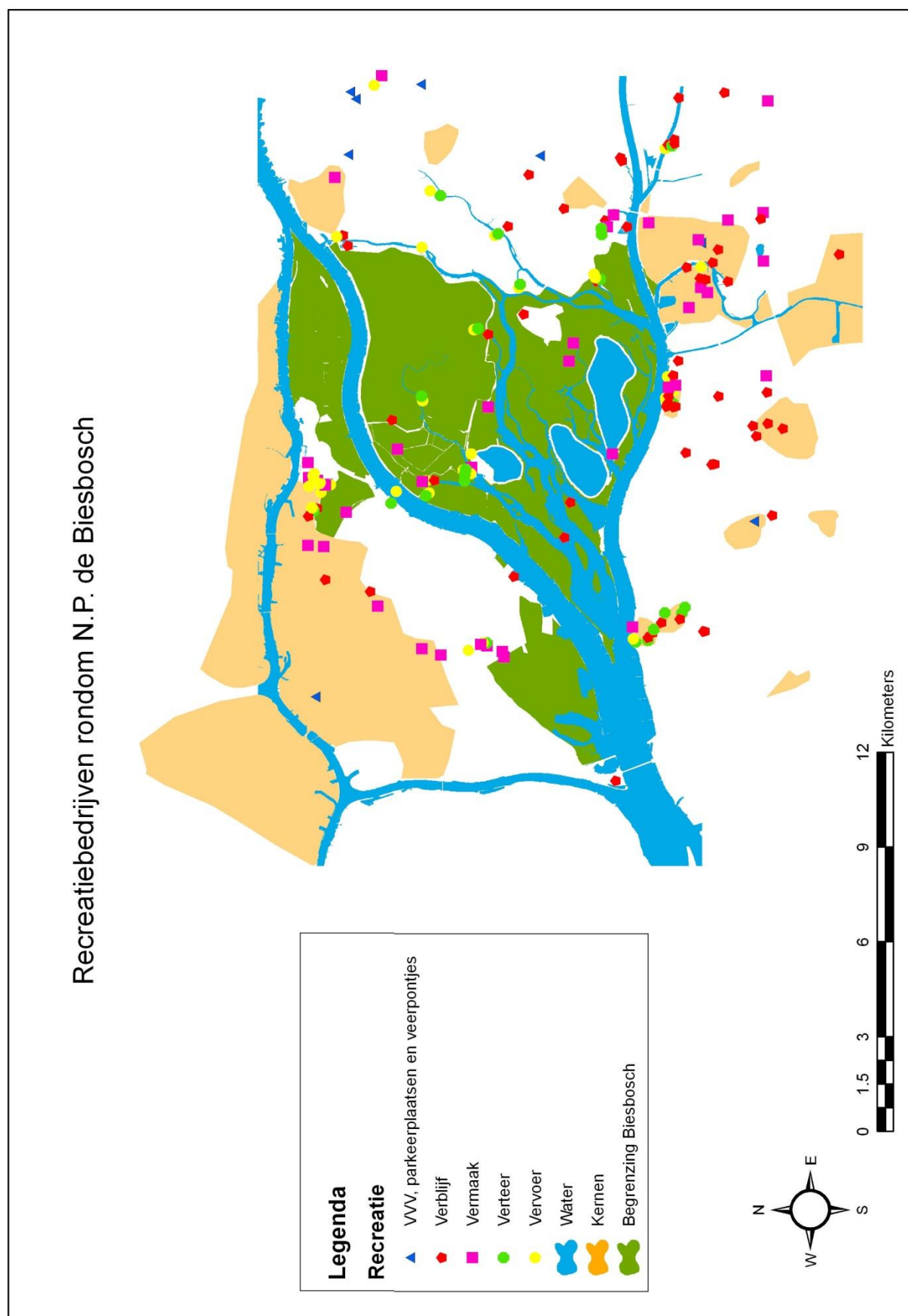
De natuurvorsers

Volledig opgaan in planten- en dierenwereld, liefde voor natuur. Zoekt veelal de kern van het gebied op en is gevoelig voor gedrag dat de natuurbeleving en het observeren hindert. Afkomstig uit heel Nederland en Vlaanderen.

De uitdagingzoekers

Op zoek naar (fysieke) uitdagingen, is medegebruiker van bestaande infrastructuur, natuur en landschap zijn van belang omdat daar gebruik van gemaakt wordt. Deze recreanten zijn overal in het gebied terug te vinden en komen voor een groot deel uit de directe omgeving.

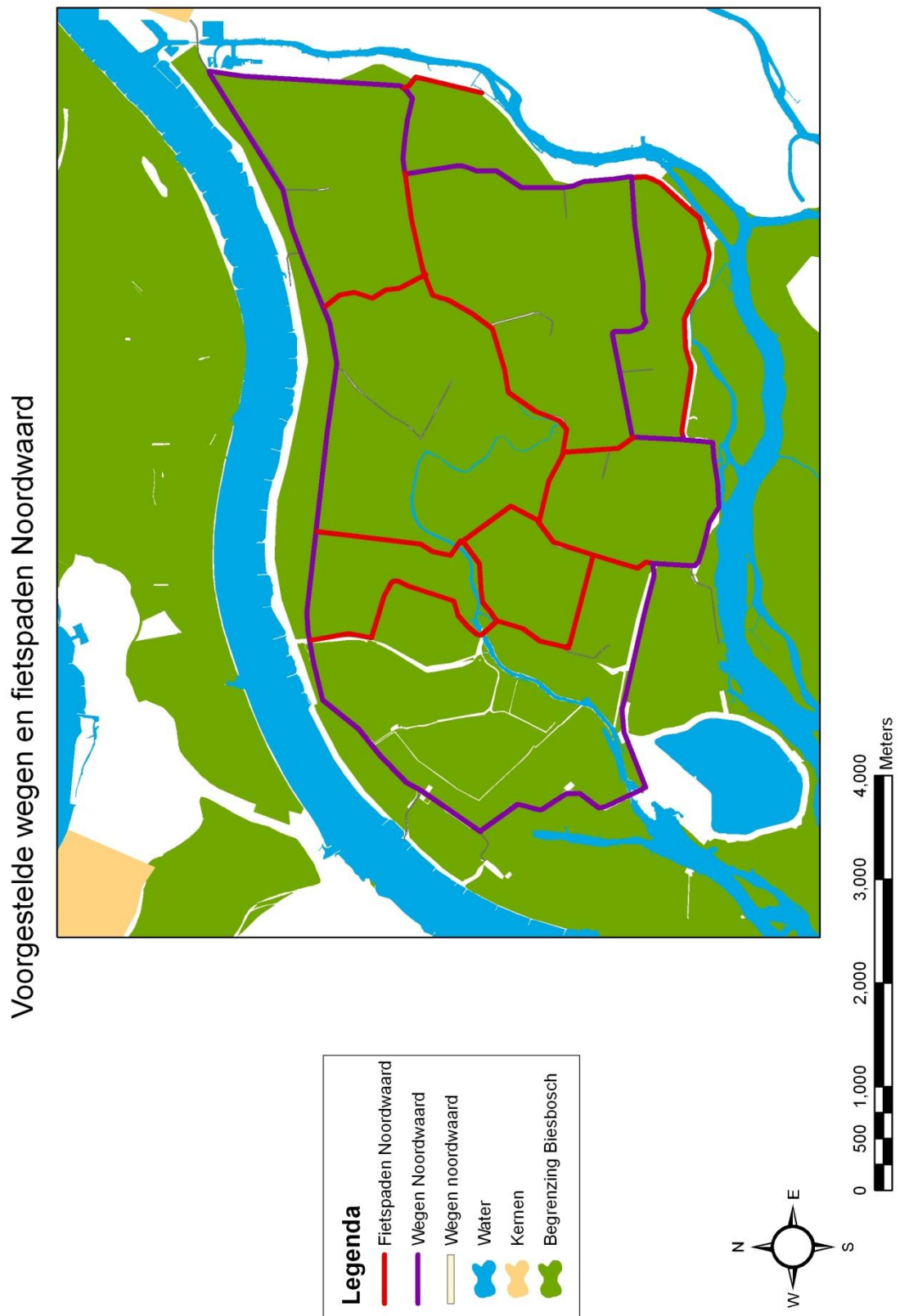
Bijlage 5 Recreatiebedrijven rondom N.P. de Biesbosch

Bijlage 6 Overzicht aantallen leefstijlen per bedrijfscategorie

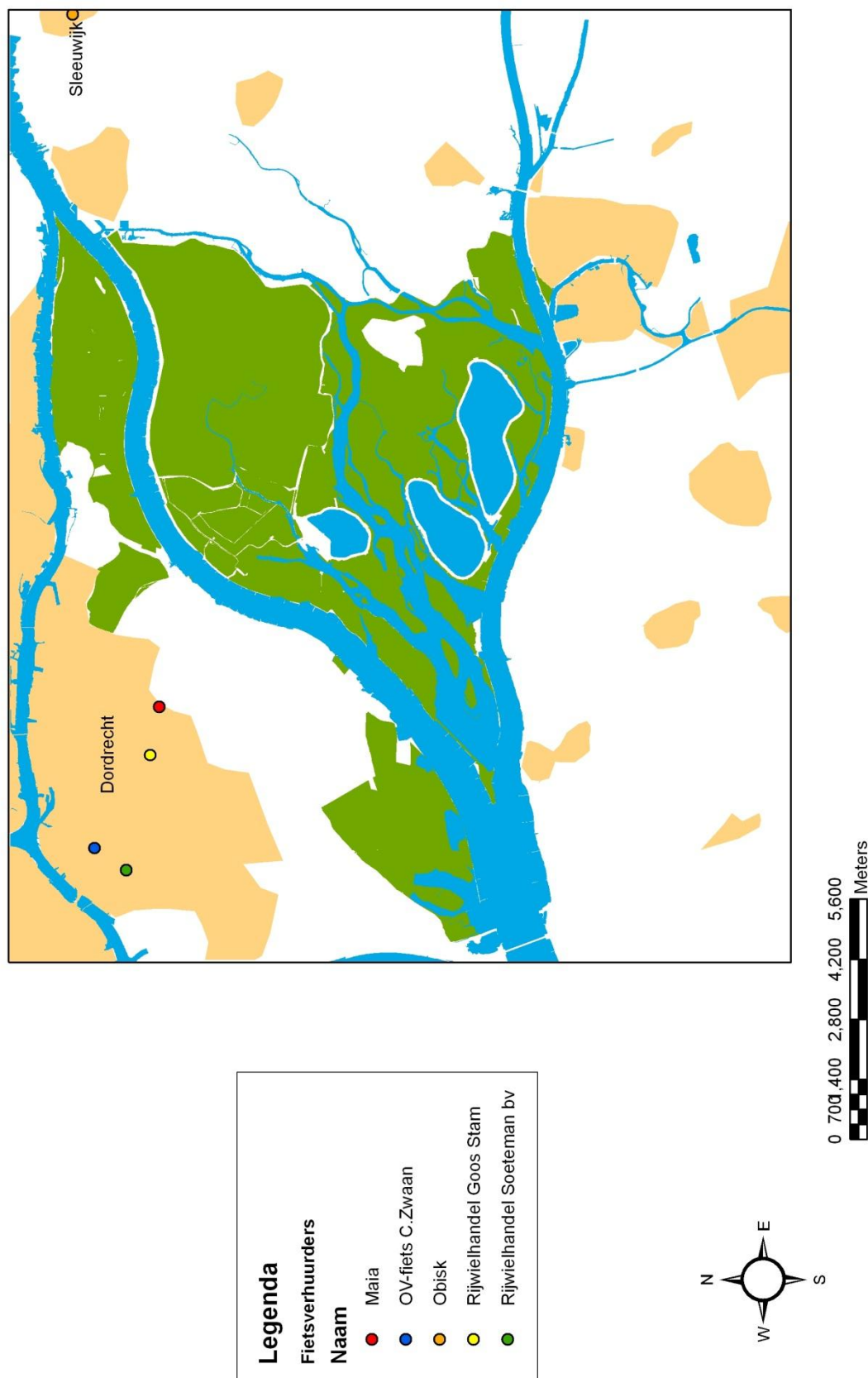
Dimensie	Bedrijfscategorie	Aantal leefstijlen
Verblijf (maximaal 5 leefstijlen)	B&B	3
	Camping	4
	Hotel	1
	Hut voor overnachting	1
	Jachthaven (verblijf)	3
	Paalkamperen	2
	Bungalowpark	3
	Vakantiewoning	3
Vermaak (maximaal 7 leefstijlen)	Bezoekerscentrum of -museum	6
	Dagrecreatie	2
	Kinderboerderij	3
	Manege	3
	Museum	4
	Outdoor	2
	Observatorium	5
	Speelbos/-tuin	2
	Surfcentrum	2
	Uitzichtplek / kijkhut	2
Verteer (maximaal 7 leefstijlen)	Horeca	6
	Picknickplaats	4
Vervoer (maximaal 7 leefstijlen)	Botenverhuur	2
	Rondvaart	4
	Voetveer	3
	Jachthaven (vervoer)	4

Bijlage 7 Voorgestelde wegen en fietspaden Noordwaard

Bijlage 8 Fiets verhuurende bedrijven

Fietsverhuurders rondom de Biesbosch

Bijlage 9 Overzicht mogelijke vakantiehuizen

Streef/ alternatief	Naam	Voorzieningen	Realisatie- termijn	Uitgiftedevorm
Streef	Jantjeskeet	water, elektra, riool	< 1 jaar	erfpacht/opstal
	Keet middelste Jannezand	geen	> 1-3 jaar	in gebruik gave
	Woning de Dood	water, elektra, riool, tel, gas	< 1 jaar	eigen beheer
	Keet Deeneplaat	geen	< 1 jaar	eigen beheer
	Ruwe Hennip	onbekend	onbekend	onbekend
Alternatief	Keet Brabander	geen	< 1 jaar	erfpacht/ opstal
	Keet de Plomp	geen	< 1 jaar	huur
	Keet Houtganzewei	geen	< 1 jaar	erfpacht/ opstal
	Keet op de Ganzewei	geen	< 1 jaar	erfpacht/ opstal
	Keet Ganzenest	geen	< 1 jaar	eigen beheer
	Biokeet de Dood	water, elektra, riool	< 1 jaar	eigen beheer
	Woning Kwestieus	riool	< 1 jaar	erfpacht/ opstal
	Lepelaar laag	riool	< 1 jaar	erfpacht/ opstal
	Lepelaar hoog	riool	< 1 jaar	erfpacht/ opstal

